Pawlicki III C.

Fragment wykładów ~~pt. „Antropologia"~~

(wygłoszonych) w półroczu letnim r. 1882/3 pt. „Antropologia" (jest to raczej Psychologia).

Wyszły litografowane (Rkp. 71331.II i 71332.II), ale różnice stylistyczne między pierwszym szkicem a litografią są znaczne.

[Wypisane zostały karty 1–23, które odpowiadają str. 3–61 litografii]

		c) Fabryka cegieł.					
1		Mechanik majster cegларski	2200	40% 880			3.080
1	I.	Maszynista	1200	40% 480			1.680
		d) Wapienniki miejskie.					
1	XI	Zarządca skały	1600	576	3-lecia 600		2776
1	XI	Magazynier	1600	½ 288	3-lecia 600		2488.
3	I.	Maszynistów po 1760 + 704					7.392
2	II.	Kowal i stelmach po 830 + 420 + 70					2.640
2.	[illegible]	St. palacz po 1180 + 460 + 70					3.420
2	II.	Młod. " po 830 + 420 + 70					2.640
2	II.	Murarzy po 830 + 420 + 70					2.640
4	[illegible]	Fornali po 760 + 360 + 70					4.760
1	[illegible]	Stróż	760	360			1.120
					Razem		65.294

17 czerwca 1918.

Kryt. teor. Leibnitz. da się sprowa: do

1° Powodem do postaw. now. teory: było dla Leib. przekona: że o ~~stosunk~~: dział: duszy na ciał: a ciała na duszę są tylko 3 syst. możeb: Okazyonc: Influx. phys. i jego własn: Że zaś 2 pierw. nie wątpliw. są fałszy: wnosił, że jego syst: nie tylk. jest konieczn: teor i prawdz.

Ten jednak subjekt: powód do stworz: now. syst: nie jest argum: On stanowi: co najw: że syst: Leib: był potrzeb: skoro 2 poprzedn: były fałszy: ale nie dowodz: że syst. jest prawdz: A jest. jest nie prawd: że tylko 3 syst. są możeb: Możnaby wymyśl. jeszcze inne a w każd. razie: syst. schol: jest syst: osobn. z którz. należało się rozpraw: Widocz: Leib: brał go za jeden i ten sam co syst: influx. phys: co stwierdz. obaczym. później.–

2° Zasad: metaf: Leib: że żad. subst: nie może dział. na drug: ani odbierać działa: drug: czy: że nie może być ani activa ani passiva ~~albo~~ stosunk do ~~inn~~. jestest:

Ta zasad. jest niewątpl. fałsz.

Wypowiada ją Leib. tak. rozumo:

Les ~~mo~~ accidens ne sauraient se détacher ni se promener hors de substances (Monadologie p. 705 ed. Erdm.)

Jakkolwiek na to panuje zgoda powszechn. u schol: zob. n.p. S. Bonav: Impossibile ē accidens transmigrare de subjecto in subjectu (In lib. IV Sent. Dist. XII. p. I. a. 1. q. 3.) to nie mniej wszyscy schol: twierdz. że jedno jest: może działać na drugie czy per contactu quantitatis czy per contactu virtutis

S. Thom: Oportet ōne agens conjungi ei in q. immediate agit ē sua virtute illud contingere (P. I. qu. 8 a. 1. corp.)

Zob. także P. I. q. 75. a. 1. ad 3ᵐ: Dicend q. ē 2ᵉˣ contactꝰ, quantitatis ē virtutis. Primo mᵒ corpꝰ nō tangitur nisi a corpore. Secundo mᵒ corpꝰ pō tangit a rē incorporea quę movet corpꝰ.–

3° Leibn. syst: jest w scz mniejszej od okazyo:

opozy: z madrośc. i mistr. Boga. Lamy, jeden

z społcz. Kryt: Leib: w dziele: „De la connaissance

de soi-même f." tak sformułow: zarzut:

Dusze jest wierar wystawione na perturba:

n. p. wskutek pijaństwa:

„Est-il vraisemblable que de pareilles

extravagances ne soient que de suites

naturelles de la constitution de cette ame

et qu'elle ne fasse en cela que se conformer

aux lois que Dieu lui a données? Que

cela fait honneur à sa sagesse!"

Odpowiedź Leibn: bardzo słaba (zob. jego Opp.

philos. ed. Erdm: p. 459)

a) że ten sam zarzut można zrob: do

innych syst.

b) Że skoro zachod: nieporząd. w świat:

bardzo natural: że dusza mdn. sposob.

go sob. wyobraż.

Możnaby zapyt: dla czego może powst:

nieporzą: w świat: i dla czego dusza musi

go sob. wyobraż: sposob: który ją samą

wprowadz w nieporząd.

Na to Leib:

c) D'ailleurs la nature du corps

et celle de l'ame ne se conforme pas

toujours aux lois de Dieu: cette corruption

est une suite de la liberté.

Tu psycho: nowy zarzut

4° Syst: Leib: znosi prawdz. woln:

Ten zarzut staw. podnosi: Bayle, Lamy,

Clarke a Leib: ~~na to~~ odpowia: (Opp: ed.

Erdm. p. 458:

L'ame est libre dans les actions volon-

taires, où elle a des pensées distinctes

et où elle montre de la raison; mais les perceptions confuses, réglées sur les corps, naissent des perceptions confuses précédentes, sans qu'il soit nécessaire que l'âme les veuille et qu'elle les prévoie. –

Ta odpow. nie dostate:

bo a) jeśli nie jest w mocy ~~~~ zapobiedz owym ~~myśl~~ percepcyom lub myśl: niejasn: owemu zaciemnie: rozum: które powsta: w niej społecz: z nieporządk. Ciele to one w potow: przyczy: pozbaw: jest wolno: i odpowiedz:

Byłaby tylko odpowie: że myśli jasn: ale

b) te myśli jasne także nie są wszystkie jest wol. dusz: bo każda ma swoją racyą w jakiejś poprzedz: i musi koniecz: nastąp: w tym ~~tak~~ owocz. dusie i ciało. we byłoby harmo:

c) różni. między myśl. jasn. a niejasn. nie nie ~~~~ pomogą Leib: bo jasn. także odpow: powsta: a że te zawsze są koniecz: następ: ogólo. ruchu i praw przyrod: przeto i jasne myśli są w nas konieczne a nigdy nie są wolne. –

5) Syst. Leib: znosi ~~całą~~ jedność substanc. w całość.

Bo chociaż on upewn:

> je ne laisse pas d'admettre une vraie union entre l'ame et le corps qui en fait un suppôt (Opp. ed Erdm. p. 494)

i że jedność naszego „je" jest zupełn. inna niż jedn: zegara (tamże p. 131) to widocz: że nawet jedności mechan: zegara nie mają w całości: Bo jedn: musi być albo oparta na wspóln. bycie i działaniu (jedn: substancya:) albo przyczyn: na wspóln. dział: (jedn. przypadek.) a w Leibn. syst: dusza i ciał: nie mają ani wspól: esse ani wspóln. operari. Zatem nie ma tam żadn. jedności natury ludz:

Wspomn. wyraw. Leibn: przeciw: że dusza i ciało tworzą jedn. metafiz; ta jedn. nie wyster: lub nawet żadną nie jest, bez jedn: fizycz:

Kończę te uwag. Wyp. stygm: słowa: Newtona:

On pourrait faire voir que son Harmonie préétablie est un veritable miracle et qu'elle est contraire à l'experience de tous les hommes; chaque individu ayant en soi la puissance de voir par ses propres yeux et de mouvoir son corps comme il lui plait. (Lettre à M. Conti – w Recueil de diverses pièces: Lausanne 1759 Tom 2' p. 22.)

§ 3. ~~System~~ O tak zwanym

Wpływie fizycznym cz. Influxus physicus.

System ten w części już wyznaw. Locke (Essai philosophique concernant l'entendement humain Liv. II. c. 23. § 29) gdy mówi: notre esprit met en mouvement ou arrête notre corps par la pensée, ce que nous voyons qu'il fait à tout moment.... l'esprit nous présente chaque jour l'idée d'une puissance active de mouvoir les corps. –

System ten został wyrobiony koniecz: przez Leibn: przeciw. zwlenora Newtona i Clarke w Anglii a wyznawany był i jest przez wielu uczon. Katol. n. p. w przeciągu wieku przez Makę, Tournemin, Storchenau i t. d.

Wyłożo: jasno w tych słow: Maka: Docent (influxus physici) defensores

naturas has (sc. animum et corpus) plurimum dissimiles ita sibi adstrictas esse ac devinctas ut altera in alteram vere atque efficienter influat neque tamen ea actione ex una in alteram quidquam transferri, sed impressis in sensu motionibus et nervorum ope ad cerebrum usque propagatis mentem ad informandas rerum notiones determinari; et vicissim, suborta in animo voluntate membri alicujus commovendi, nervos continuo impelli motusque in eo membro voluntarios consequi."

(Compendiaria metaphysicae institutio. ~~Psych. c. II. § 450~~ p. 341 et 342. Venetiis 1784)

Przytoczę jeszcze Storchenau:

Hanc mutuam actionem ita concipiendam esse arbitror. Ideae materiales i. e. motiones excitatae primum ab objectis externis in organo sensorio, tum nervorum ope ad sensorium commune quod animae sedes est propagatae, animae objectum externum repraesentant eamque simul determinant, ut ei sibi insita illius ideam in se excitet atque adeo illud percipiat: unde necesse est, ut semper cum tali in organo mutatione talis in mente sensatio existat. Anima deinde exercendo facultatem locomotivam, cum vult, ei sua determinat fluidum subtilissimum cerebri s. spiritus animales, ut eos in nervos eosque musculos influat, quorum expansione, tensione aliisque similibus affectionibus desideratus in membro corporis motus consequatur: id quod fieri posse ex anatomia patet. Atque inde fit, ut cum certis in mente volitionibus certi semper in corpore motus coexistant.

(Psychol. Pars II. Sect. II. cap. 5. § 196)

Syst. ten nazywa się Łać. syst. causae efficientis, bo tak dusza jak ciało są przemij. przyczyn: skutków przez nie wywołan.

Uwagi Kryt.

1° Syst. ten znosi jedność substanc: duszy z ciał. bo uważa i duszę i ciało za komplet. subst: które nie są połącz: ani wspólu. byt. ani wspólu. działa: jedno siła wzajem. wpływa. Tak. połącz. nie jest substan: lecz raczej połącz. motora z nawą pomorze:

S. Tom: Substantia spiritualis, quae unitur corpori solu ut motor, unitur ei per potentia e virtute (P. I. q. 76 a. 6 ad 3.)

2° Syst. opiera się na mylu. przypuszcz: że dusza ma pewn. sob. wyznacz. miejsce w ciele.

Nad tą Kwest: ~~Uwag.~~ tęższe wrócimy się, bo wyspecjalnie mówić później. o t. mniemaniu. niedzielności duszy.

3° Ciało, pojęt. jako subst: komplet. a tylko przypadk: z duszą złączo: nie może na nią wywierać żadn. wpływ: Ciało bow. jest wprzestrz. i działa: przez masę swoją a zaś dusza nie jest w przestrzeni, ani nie jest żadn. masą.

Dobrze Lukrec: I. 305:

Tangere enim et tangi, nisi corpus, nulla potest res.

S. Tom: Incorporeum non potest immutari a corpore. (P. I. q. 84. a. 6. corp.)

oraz: Nihil autem corporeum imprimere potest in rem incorpoream (ib.)

§ 4. Teorya scholast. o wzajemn. na się działan. duszy i ciała.

Podsta. tej teor. jest wytłom. jej nauka, że ciało i dusza łączą się jako materya i forma w jedn. subst. cz. w jedn. naturę, oraz że ciało ma swoje esse od duszy cz. od formy swej subst. Z tego wynik. 1°/ że dusza może dział. na ciało, bo dział. każd. rzeczy wypływa z jego bytu - jeżeli więc ~~ciało~~ dusza ~~ma~~ byt daje ~~ma od duszy~~, to ma także ~~od niej~~ daje swoje działa.

2° Cała natura ludz. t. j. ciało i dusza razem mają jeden byt wspóln. jedno esse a zatem muszą mieć wspóln. dział.: bo operari seq. esse, według nauki schol.

3° Z tego znowu wynika że którykol. z dwóch pierw: razy. dział. nie może tego robić bez współudziału drugie. lub w sposób żeby drugi nie doznaw. skutk. tego dział.

Wyobraż. to sob. S. Tom. w ten sposób.

Secundū naturae ordinē propter colligationē virium animae in una essentia et animae et corporis in uno esse compositi, vires superiores et etiā corpus invicem in se effluunt quod in aliquo eorum superabundat; et inde est quod ex apprehensione animae transmutatur corpus sec. calore et frigus et quandoque usque ad sanitate et aegritudine et usque ad morte, contingit enī aliquē ex gaudio v. tristitia v. amore morte incurrere.... Et similiter et e converso quod transmutatio corporis in anima redundat. Anima enī conjuncta corpori ejus complexiones imitatur, sec. amentia v. docilitate et alia hujusm. Similiter ex viribus superioribus fit redundantia in inferiores, ut cū ad motū voluntatis intensū seq.

~~sed~~ passio in sensuali appetitu et ex intensa contemplatione retrahuntur vel impediuntur vires animales a suis actibus; et e converso ex viribus inferioribus fit redundantia in superiores, ut cum ex vehementia passionum in sensuali appetitu existentium obtenebratur ratio, ut judicet quasi simpliciter bonum id circa quod homo per passionem afficitur.

(Qq. disputt. q. XXVI. a. 10 corp.)

Dusza i ciało są przeto jedną naturą i jedną osobą – Wszystk. siły żywotn. w ciele z duszy pocho. i w niej mają swoje źródło.

Z tych prawd zasadniczych wynika, że dusza może wpływać na ciało, ponieważ mu wlewa byt współn.: ~~inf~~ kształtując je (formując) je w osobne ciało ludzk. Ciało znowu, tem samem, że jest kształtow. (formow.) przez duszę, daje duszy uzupełnie: ~~do~~ alę razem z niem była jedną naturą ludz: Ciało bow. jest materyą, bez któr. forma (t. j. dusza) nie mogłaby się nigdy urzeczywistn.

Gdy dusza i ciało połączy się w jedn. substan. obie składn. wpływ. na sieb. wzajem., najbezp. zaś w tych czynno. które choć mają źródło swe w duszy, jedn. formaln. należą do kompozytu – np. czucie, funk. wegetacyj. Zawsze bow. operatio idzie za esse a gdzie jedno esse tam musi być współ. operaci. W duszy to stąd, że owe niższe objaw. życia ludzk. wpływ. na jego wyższe, na myśl. i wolę – bo tak wyższe jak niższe mają współn. źródło swoje w jedn. i tej sam. duszy.

Że zaś ciało ma i swoje esse i swoje operaci od duszy, stąd wpływ duszy na ciało jest bezpośred.; wpływ ciała zaś na duszę jest właściw. pośred. bo do wpływu tego znowu potrzebna jest dusza, tak że w istocie dusza przez ciało działa na sieb. samą.

Rozd. IV

u Sanzev. c. VII
De animae hum. immaterialitate

Dusza nie jest ciałem.

Istnie: duszy samodz: niemater: w człow. jest główn. probl. zajmują: dzis. ludzi umo: bo od niego zawisły wszystk. inne probl: religii: i moral: Jeżeli: człow. ma duszę samo: która nie ginie wraz z ciał. będzie oryg: cel jego i przeznacz: i postęp: zupełn. inne, niż w razie przeciw. gdyby się pokaza: że z życi. dones: wszystk. dla niego się kończy. Wiel: antagon. między materyą: a spirytu: jest w gruncie probl. psychol: z któr. rozwiąz: jeden lub drugi syst: ~~istnie~~ traci swoją rację bytu.

Dotąd wypowiedzi: o duszy, przypuszczaj: że ona istn: jako substan: niekompl. wprawdz: ale innego zupeł. rodz: niż ciało a z niem się łącz: stanow: żyw. człow. Teraz należy dow: że tak jest w istocie: że dusza nie jest ~~ani~~ ciałem ani funk: ciele: jak utrzy: materya:

Tezę materya: jasno i dobitn. wypowie. Karol Vogt w tych słow:

„Nie masz duszy samodziel: Dusza jest wyrob: rozwijają. się mózgu. Dusza nie jest pierwia: niematerya: dając: się oddziel. od ciała, lecz nazwą zbioro. oznaczaj: różnorod. funkcye, przysługu: wyłączn. mózgowi. Wszelk. myśl: chcenie, działa. człow. nie jest niczem inn. jak skutk. każdorazo: karmie: się i przeobraz: substan. mózg. Przypusz. duszę jest istn. głupst. „Eine Seele anzunehmen, ist reiner Unsinn." (Bilder aus d. Thierleben p. 419. Physiol. Briefe 2 Aufl. p. 326-323.)

A wtoru: Vogta: inny materya. Reich powiada nam, że całe życie ducho: narodu: jest rezult: pokarm. i sposob. życia:

„Pokarmy i sposoby ich używa: wszystka: na każd. naród. właściw. mu piętno; herb: potęgi: z mięs: stanowią: prawie wyłącz. jego pożyw. robi z Angli: ulew: siln. obracho: prakt: Tak też swe zamiar: przeprowa: ale też nie da się zaprzecz: wytwa: razem z klimat. i geograf: warunk. owa niew. ortodoks. która tak nam się nie podoba w Angli: Kawa sprawia że Niem. objaw. się głębo: myśli: i bystry: systema: a pomaga: by mu do wyrabia: wiele mało: polity: rozsąd. pojęć, gdyby jej działa: nie dorówn: nadzwy: przeznacz: w piwie, Kartofl. i jarzyn: stroszkować. (Die Nahrungs- und Genussmittelkunde. Göttingen 1860. p. 306)

A dawno już przed Reichem powiedz. Feuerbach: Gdzie tłuszczu nie ma, tam nie ma mięsa a gdzie tych nie ma, tam nie ma mózgu ani ducha. Bez fosforu w mózgu nie masz myśli żadn. Właściw. fosfor w nas myśli. W świe: dla tego tak ciemno, że zas. większ. myśli: nie mają fosfor. w mózgu.

Poddajmy teoryą materya: o duszy naukow: analizie, żeby zaś ułatwić sobie przegląd i krytyk: ich argum: rozłożę je na trzy ~~wielkie~~ klasy: anatom: fizyo. i patol. a ~~wyło~~ przytoczę je według Książ. Büchnera, Kraft und Stoff - będącej naj-jaśniej. i najtreściw. wykład. materyi: (Zob. szczegół. rozd: Gehirn und Seele, Der Gedanke. Sitz der Seele. pp. 116 - 167 wyd. 10° Leipz. 69.)

§ 1. Dowody anatom. materyalistów.

i

że mózg jest organ. myśl. powia: Büchner (str. 116 - 127 wspom. dzieła) nie ulega najmn. wątpliw. gdyż jego wielk: kształt i skład chemi: i molekul: zostają w stały: stosun: do funkcyi duchow: ~~prz~~ człow. Anatom. porówn. dowodzi: że zwierz: z mało rozwinięt. mózg. lub bez właściw. mózg. stoją nietylko niżej od zwierząt z mózg. rozwinięt. W szereg. jestestw. ziem. człow. stoi najwyż. pod względ. władz umysło. bo ~~ma~~ mózg jego i bezwzglę. i względ. brany jest największy: (Der Mensch besitzt absolut und relativ das grösste Gehirn - p. 117) ~~Jeżeli mózg. niektór. zwierząt wydają się większ: to stąd pochodzi: że u nich~~ Tak samo wśród zwierząt najmądr. są te, które odznacz: się wielk. mózg. n. p. słoń, delfin, małpa pies -)

Ale nie tylk. ilość, lecz i jakość mózgu ~~zalezy~~ wpływa na tęgość i wielk. władz umysło: Zwierzęt: wyżż. uzdolnio. mają w mózgu więcej tłuszczu i fosforu. Dzieci nowonarodz: mają w mózgu mało tłuszcz. a dużo wody podczas gdy mózg człow. dorosł: ~~ma~~ zawiera przeciw: dużo tłuszcz. a mało wody. Także należy mieć wzgląd na fałdy i zwoje mózgowe, które są tem bogat: i misterniej: im wyżej stoi zwierzę w porząd: stworzeń. Fałdy n. p. w mózgu genial. Betowena były jeszcze raz tak. głęb: i liczn: niż w mózg. zwykł. ~~ludzi~~ śmiertel. Mózgi idiotów mają mało zwojów a nawet zwoje, główna dźwignia funkcyi ducho: nie bardzo głębo:

To samo prawo, panujące w anato: porówn: objawia się w rozwoj: każd. człow. Mózg ludzki

rośnie aż do 25. roku życi: zachowu: swoję wagę i wielk: aż do r. 50 – potem ciągle się zmniejsza. W starości mózg marnieje, substan: jego staje się gęstszą i bardziej twardą, krwi wnim zawiera mniej, fałdy stają się węższe, chemicz. skład jego staje się podobn. do mózgu dzieci. Pamiętać stany ludz. dziecinne.

Kobiety są mniej rozum. i mniej uzdoln. od mężczyzn, bo ich mózgi są mniejsz. i mniej ważą. Podczas gdy mózg kobiet waży w przeciętn 44 uncyi, mężczyzn: mózg dochodzi do 50 uncyi a Cuviera ważył nawet 4 funt. Za to mózgi idyot. ważą od 1 f. do 2 najw: Mózg poety Lenau, który umarł waryat. ważył tylko 2 f. 8 uncyi Z wielkością mózgu A z wielkością mózgu idzie w parze objęt. głowy. Głowa nie mająca 16 cali objęt. należy do głupc. człow.

W miarę jak zwierzę pozbawia się mózgu, ginie jego władz. umysł: Kury których Flourens wyjmow: ~~z~~ mózgi, prowadziły życie roślinn. nie czuły, nie odbier: żadn. wrażeń ze świata zewnętr: Czyż można żądać silniejsz. dowodu na koniecz. związki duszy i mózgu nad ten, który nam daje anatom, wykrawając nożem swym duszę po kawałku.

To samo widzimy w niedorozwinięt. Kretynach, których przez życie całe dla niedorozwinięt. mózgu zostają w stanie dzieciństw. ~~i to~~ a w dodatku ~~pewne~~ zgłupiałe. Tak samo murzyny i tubylcy australi: w porówn. z rasą kaukask: są niedołężni dziećmi a przyczyna tego mózg niedosta: rozwinięty. –

Odpow. Kryt:

1) Zarzut. wład. umysło: od idei i układ. wzięte w Królest. zwierz: nie jest pewnikiem uznawanym. Zapewne wpływa nas ~~pojęcie~~ system, ~~układ~~ ustanowiony: wszystkie zwierzęta w jeden nieprzerw: ~~łańcuch~~ szereg od wymoczk. do człow.: w którym każdy ~~późniejszy~~ gatunek jest wyżej ~~doskon.~~ urodzo: od poprzedz: Ale takie mniemany porządek jest ideą, pochodzą stąd, że człow. ma nieprzeparty popęd do generalizo: wskutek któr. nam się zdaje, że wszystk: jestestw. dające się podciągn. pod jedno wspóln. pojęcie, muszą mieć wspóln. początk. dający na to że wszystk: ~~pojęć~~ zwierzęt. pochodz. z jedn: tak jak z mniej obszern. pojęć wznosimy się do coraz wyższych. Ale dobrze to przypom: że generaliz: pojęć nie dowodzi, że jestestw. rzeczywist. powstają tym samym sposob: wznosząc się z niedoskon: form: do coraz doskonal: W ogóle wyższe pojęcie nie znaczy to samo co byt doskonal:

Po tej uwadze przypatrzmy się niemożn: porządk: i stopniowa: w Królest: zwierzęc. Czyż powie: że zwierzę ssące jest doskon: od ptaka lub że ryba jest doskon: od owada?

Nie mamy do takiego twierdzenia nie tylko zasad. podsta. ~~bo~~ ale nawet wiele fakt. mówią: przeciw niemu:

Doskon: musi być albo fizycz: albo umysło:

Co do 1szej pod pewnym względ: każde ~~zwierzę~~ ~~[illegible]~~ jest doskonałe, gdy odpowiada celowi dla którego jest stwor: i warunk: wśród których żyje. Skoro więc podziwiamy budowę ryby lub ptaka i znajdujemy że ~~[illegible]~~ doskonała. Bezwzględ: jednak mówimy, że ten organizm doskonal: który pozwala więcej lepiej działać zewnętrz. W ten ~~[illegible]~~ znaczeniu ryba stoi niższych: więcej, bo ona tylko mogłaby pracować pyskiem ~~a ten jest~~ (płetwy zupełnie w rachubę nie wchodzą) a ten jest taki niezgrabny, że ~~nie~~ może tylko służyć do tego chwyta: pokarmu. Porówna: z pysk: ryby dziób ptaka lub nawet zgrabn: pyszczyk mrówki lub innych owadów powiemy, że ryba stoi daleko niżej od wielu rodzi owadów – w istocie ona nie prawie nic robi

~~nie wiemy, że wielorybów lub ~~ ~~mają doskon. organizm od osła lub nawet lub ryby od owadów. Porówna: z celem do którego stwo: od wróbla. Ale nawet tam: utrzymywać że organizm i zwierzątka: gitarów lub nawet ptaków wśród któr: żyje, ryby lub [illegible]: jest doskon: od organiz: każdy, organiz: jest podrzęd. zwierząt nie doskon: organizmu owadów a nawet niektór. wymoczk~~

Co zaś do doskon: umysło: to zwraca względy ~~takie nie sposób~~ ~~niezupełnie: wiele twierdz: że zwierzęt. ssące prowadz. życie doskon: od owadów stoi wyżej: od wielu zwierząt ssących ptaków lub ryby od owadów~~ mówią, trudno twierdzić że jedne rodz: zwierząt pro- ~~a większość ptaków stoi. U wszystk. zwierząt~~ wadzą wyższe życie od innych. O wszystkich

bez wyjątk. można powiedz: quorum deus venter ē — podczas gdy każdy prawie owad jest wzorem: umiejętn: w swoim rodzaj:

one jedzą i mnożą się, nie myśląc o ~~niczem~~ niczem więcej ~~niczem~~, a do tego każdy rodz: ma swój rozum. żaden nie jest głupszy od drugiego.

Toteż zaś bezwzględnie sądzić możemy o doskonałości ~~jednak nie mamy podst: do twierdz:~~ ~~wyższy~~ życia zwierz.: już to według praw których ~~jeden rodzaj zwierząt doskonal: jest od~~ się spełnia, środków których używa a mianowicie: objaw: ~~wszystkie~~, ~~to mamy wiele dowod: że to~~ że zmysła i umysłow: to niezaprzecz: wiele zwierząt ~~wiele gatunk: zwierząt należąc: niby do~~ należących do ~~rodzaj:~~ niby niższ: ~~stoją~~ za stoją pod każdym względ. wyższych ~~doskon:~~ od tak zwan: gatunk: wyższych.

Życie ptaków jest niesłychan: rozmait: i bogatsz: od życia większej części zwierząt naszych — a wiele owadów przewyższa jedne i drugie.

Twierdz: przeto materyal: że zwierzęt: zbudowa: są według jedn. typu i że typ ten od niedoskon: form podnosi się do coraz doskonal: aż w zwierzę: naszych dochodzi do najwyższ: perfekc: nie ma żadn. podstaw. a także: tej doskon: z mózg: więcej albo mniej wyrobio: sprzeczne są wszystkie: co wiemy o życiu zwierząt. Mózg zwierząt nasz: jest niesłych: więcej wyrobio: od mózg: ptasz: a widziel: że ptaki pod względ: władz umysło: i objaw: psychicz: stoją najwyższ. wyżej. Owady nie mają żadn: właściw. mózg: a stoją stokrotn. wyżej od ryb a nawet od wielu zwierząt nasz:

Najwyżej: rozwinięt: jest mózg małpy, ale pod względ. zdoln: małpa nie stoi wyżej od słon. ~~koni~~ psa lub konia choć te mają mózgi mniej rozwinięt. Potężn: mózg ma delfin a niezmiernie: i nierozwinięt: ma bóbr a jaka różnic: między niemi. Stąd fizyolog Volkmann: żadn. nie ma podsta: twierdz: jakoby między rozwoj: organiza: mózgo: a życiem psychicz: istniał jakikol: paralelizm (Wagner, Handwörterbuch der Physiologie. Bd. I. p. 569)

2° Porówny: mózg tak zwanych wyższ: małp z móz: ~~ludz~~ ciałow: pomiędz: materyal. np. Huxley, że między niemi zachodzi daleko mniejsz: różn: niż między móz: wyższ: małp a móz: niektór. gatunk. niższy: Gdyby materyal. umieli filozofo: wyciąga: by z tego fakt: konklu: wsze przeciw: ich teoryi. Bo sami przyzna: że między ciałow: a goryl: lub orangutanem zachodzi olbrzymia różni. dużo: a prawie żadn: między temi a niższe: małpa: przeciw: te są daleko równe: od wszelkich – Ale fakt ten nie jest nawet dokład:

Bischoff: Die Grosshirnwindungen des Menschen. München 1868 – dochodzi do tak: wniosku (p. 101 i nast:)

Jeżeli ~~zestawimy~~ kładziemy obok siebie mózgi: ciałow: orangutana, szympanse, goryla, atelesa, hylobatesa i t. d. aż do ~~lemura~~ titi i stenopsa to ongrisie między móz: orangutana lub szympanse a lemurem jest skok olbrzymi, daleko mniejszy niż od móz: ludz: do orangut: ale biorąc wszystk. mózgi wymienio: razem, to widzim: że między móz: ~~ciałow~~ a orangut: ~~i stron~~ a móz: ~~lemura~~ znajduje się szereg mózgów: pośred: który wypełnia: przedział ~~prawie~~ ~~który~~ między móz: orangut: i ciałow: jest przedział niewypełnio:

„Die Ausfüllung muss noch gefunden werden".

Bischoff mówi tylko o zwojach mózgo. Biorąc zaś całe mózgi dochodzi do konklu: że nie godzi się uważać mózgu ludzk: za za wyższy stop: mózgu orangut: lub orangutow: ze niezwyczajn. móz ludz:

bo powiada, oba mózgi rozwiją się odmienn.
sposób. Mózg dorost. orangut: taki wielki
jak mózg noworodk: ~~ale~~ dziecka, ale rozwój
dziecięcego mózg. za już tak wielorak. i tak
rozmaicie: że nie można mówić o bliż. podob:
Trzeba by wziąć mózg nienarodz. dzieck. z
2iej poło: 8° miesią: aby mieć mózg zupełn:
mniejsz: od orangutów: ale co do fałdów
dosyć podob: ale i tak jeszcze mnóstwo istnieje
różnic: Od 8° zaś miesią: mózg dziecięcy
zupełn. inacz. się rozwija od mózg. orangut.

Rudolf Virchow: Menschen- und
Affenschädel. Berlin 70.

~~Podobieństwo~~ Między młodszemi małpami a dziećmi
(ludzkiemi) ~~jest~~ istnieje daleko większe podobieństwo niż ~~niż~~ między starszemi
małpami a dorosłymi ludźmi (p. 22)

Z razu głowa małpiątka jest dosyć
podobna do głowy dziecięcej, ale z każdy.
miesią. i rok: czaszka małpy nawet naj-
bar. do człow. podobn: staje się mniej
podobn: do ludzk: (p. 23)

Dowodzi tego na rysunkach głowy
ludz: i głow. Goryla

Przyczyna zaś dla czego powstają tak
przeważają: różni: jest w tem, że
w głowie małp: rośnie przedewszystk. paszczęka.

Z wszystkich części głowy mózg
małpy najmniej rośnie – (p. 25)

Przez stopniowy rozwój małpy
między nie może powstać człow: przeciwni:
właśnie ten rozwój sprawia ową głębo:
przepaść między człow. a małpą (p. 25)

3° Twierdz. Büchn: że człow: ma mózg i bezwzględ. i względ. największ: (oraz) że mózg ~~mózgów~~ wyżu: zwierząt zawiera więc: tłuszczu i fosfor: od mózgu niższ: zwier: że wreszcie z wszystk. części ciała mózg zawiera najwięcej fosfor: to są bardzo względnie pewniki.

Bezwzględ. większy mózg od ludzk: mają wieloryby i słonie — względnie większy wiele małych ptaszków. Co do fosforu dowiódł Hyrtl że owce i gęsi mają (go) więcej fos w mózgu od nas a co do części ciała zawierają kości 400 razy więc. fosf: od mózg.

Negowanie więc danej nie podstaw: przytocz: fakt. uczonymi: ~~jest~~ może pozyt: u ludzi nie lubią się (niedawnem) gruntow: zastan: ~~od twierdz~~ ale nie może wyrzekać za wyniki badań przyrodnicz: lub ze pewnik. nauko: o któr. nikt nie powątpiewa.

4° Twierdz. że rozwój umysło. człow. odbywa się równocześ. z rozwoj: mózgu i od niego głównie zależy, nie jest ani dowiedzio: ani nie jest wolne od licznych wyjątk. Trudno n.p. ocenić umysło: dzieci tłumacz. jedyn: z nierozwinię: ich mózgu, skoro mózg człow. już w 7 lub 8 rok. życ. zupełnie jest rozwinięty, z czego wynikałoby według teor: materya: że człow. nie może się rozwij. po za r. 8^7 życia swego. Niższość umysło: dzieci musi zat. z innych pochodz: przycz. n.p. z braku dośw: i (braku) wprawy w myśl:

Że mózg w staro: się zmniej: (wszakże jest rzeczą) ale żeby zawsze w starości miały upad. władz: umysło: a upad. dla wszystkich: mózg (nie) jest (wzgl.) pomiędz. niemi.

Naprzód niezlicz. są wyjątki z uczonemi i zgrzybia: władz umysło. w starości

Izokr. Sofokl. Plat. Humbol: Kepler,
Bakon, Newt. Euler, Kant, Gete
Grimm, ~~Roar~~ Thierszch, Guizot, Pius IX.
Ces. Wilhelm, Raumer, Ranke i.d.
Maciejowski, jen. Morawski, Kant. Koźmian,
ref. Morawska

Parre (z Shropshire) + w r. 1792 mając
lat 152 i 9 mies: Ożenił zarazem stawszy
kilka lat przed śmierć: ale stał i ~~władz~~ rozum
porosta: śmierć do końca

W r. 1729 + Kauper w Neus pod
Kolonią mając 112 lat, w pełni władz
umysłu.

W wrześ. 1797 + Józ. Surrington
w Bergen w Norwegii mając lat 160, także przy pełnych władz
umysłu i ~~umysło~~: (Hufeland, Makrobiotik
Jena 1798 p. 95. 99. 105)

Upad. władz umysło: w starości pochodz.
z innych przyczyn
n. p. osłabienia fizycz:
osłabienia moral:
lenistwo i oziębłość, zamiłow:
w wygoda:

—

5° Co do rodz: żeń: także bardzo problem:
jest twierdz: iż dla tego wierne ma
władz. umysło: że one mniej lub
bicej: że jest mniej: nie ulega wątpliw:
ale także i to jest prawd: że ma rzeczy
i fałdy daleko piękniejsz: delikat: i doskonal.
a wrzdo. że sami materyał: przecież kłada
wielką wagę na jakość i organiz: mózgu
Mówiąc by więc trzeba: że mniejsz ilość
mózgu ~~u~~ kobiet: jest aż nadto zastąpio: jakością.
Potem niema: wierności umysło kobiet mow

tyle pokazuje wyjątk: że rozpada się w mniejsze.
Włochy same pod tym względ. pokazuj: zadziwiaj:
ilość wyjątk: hr. Matylda
Eleonora d'Arborea napisała
księgę praw w 14^tym^ w. La Carta
di Logu
Poetki: Ersilia Cortese
Vittoria Colonna
Clarice de' Medici Strozzi
Laura Bertana
W uniwers: wykładały z wielk. powodz:
w Heidelb: Olimpia Morata
w Padwie, ~~Helena~~ ~~Cornaro~~ Piscopia wykła: filozof. i matem. astron.
w Bolonii Dota d'Accorso wykład:
prawo w XIV w.
także Maria Gaetana Agnesi
wykład: w przeciągu wielka matem.
po niej Laura Bassi nauki przyrod.
(Dora d'Istria, d. Frauen der lat.
u. german. Racen)
hr. Hersylia Lovatelli, córka ks. Gaëtani-Sermoneta
hr. Elżb: Fiorini-Mazzanti

6° Porównyw. mózgów u ludzk. zdoln. i
niezdoln: chorych i zdrowych: według Mategazza
wykazano: że uczeni mają lub utalentow. ludzie mózgi wszelkie
o pięknie: głębok: i licznych. zwojach - przeciw.
ludzie głupi, tępi, idyo: warya: mają
mózgi małe i nadwerężone lub nierozwin.
Tyle jednak wyjątk: podlega to mniema. prawo,
że raczej te wyjątk. są praw: w każdym
zaś razie: nie będzie stąd: ~~prawem przyrody~~ · bo tego rodz.
prawa nie cierpią wyjątk. chyba takie
które za ich potwierdz. Prawda że mózg
Bethowena był piękny i wielki, ale

podobn. mózgi należą. nieraz u waryatów.
„Podobno zauważano, że bardzo zdolni ludz. takie mają liczn. i delikatn. zwoje i głębsz. brózdy a zatem daleko większą powierzchn. mózgu, niż ludzie bez zdolności. Ja tego nie mogę potwierdz.. bo nie widział. prawie mózgu z delikatn. liczniej. i piękniej. zwojami i głębsz. brozda: od mózg. pewn. szlachc. który popadł. w otępienie: (blödsinn) w tym stanie umarł. (Neumann)

Nieraz mózgi obłąkan: lub głupich: były pełn. i szersze i wcięg wyrob: niż mózgi zdrow. mateus. (Waitz, Grundlegung d. Psychol. p. 22)

a gdy fizyol. Wagner ważył mózgi niektór. sławn. ludzi, wielce się zdumiono gdy mózg jedn: z nich mniej ważył niż się spodziewa: po jego sławie, wskutek czego zaczęto mieć skrupuły, czy sława jego była zasłużo.

Skutk. tego stępn. jed. antrop. testam. zakon: by nie ważono jego mózg. aby nie naraził po śmierci sławy swej moral. nabytej. (Virchow'a Sammlung wissensch. Vorträge. Berlin 1870 V Serie Heft 98. p. 27)

7⁰ Co do różnic umysłow. w rasach ludzk: takie nastręcz. odnośn. się wskazów. do mózgu

Tiedemann zbadawszy i wymierzyw. wielka ilość czaszek, twierdzi do wniosku że wiele ludów barbarzyń. ma nie mniej rozwinięty mózg od ukształc. wszystkich. Europej (Das Gehirn d. Negers. Heidelberg 1837)

Anatom: zwykle czaszki budz: dzielą ~~według~~ 2 ~~głów:~~ typów na dolichocefale i brachycefale a jed. i drugi typ na 2 poddziały, według tego czy szczęki i zęby ~~uzębienie~~: stoją prosto lub ukośnie ~~krzywo~~.

Dolichocef: mają niski czaszki a brachycef: wysok. czaszki a w jedn. i drug: działe czaszki z ukośnie stojąc: zęba: więc. są podobne do czaszek zwierz: Zdawałoby się, że według tych główn. typów dadzą się narody podziel: na czyst. i na dzik: tym czas. pokazało się że narody najrozmaitsz. odzien. cywiliz: mają jed. i ten sam typ. I tak Brachycef: są Lapończycy, Turcy, Włosi –

Dolichocef: Hindowie, Murzy: Hotent:

Typ pośred: Niemcy, Kałmucy, Chińcz:

Wszystko co mówi: o niższo: umysło: murzyn: jest przesadz. albo zgoła fałszy: ~~Wszystkie~~ zwłasz: murzyn: niewol:

Stanley znalazł w środk. Afryc: dziwo wysokiej cywiliz: wśród lud. czarn.

Już Alex. Humboldt gniewał się stanow: na niesmacznych wywodów ras ludzk: na wyż: i niż.

—

Kończąc te uwag. Kryt. nad argum: mater: dochod. do wniosk: że niestosownie ~~wypada~~ odwoła: się do anat ~~się do fizj~~ a gdyby nawet przyznano im w zasadz: że wielk: i wyrobie: mózgu są wielkich ~~źródło~~ ~~ludzi~~ umysło: w żadn. razie nie dowodzą one, że duch: życie ciało: jest wyrob: mózgow: tem doskonal: im większ: jest mózg, im więc: zawiera krusz. i fosfor. Gdyby fakt. na któr: opier: się materj: były nawet wszystk: prawdz: i miały tak powszech. znacz: jak chcą materj: dowodziłyby one co najwięc: że mózg jest potrzeb: duszy do objaw: w przestrzen: i w mater: jej działa: bynajmniej zaś że mózg jest duszą.

w mowie 22 wrześ: 77 r. w Monach. na zjeźdz: niem. naturalistów

Rud. Virchow: Noch vor zehn Jahren, wenn man etwa einen Schädel im Torfe fand od. in Pfahlbauten od. in alten Höhlen, glaubte man wunderbare merkmale eines wilden, noch ganz unentwickelten zustandes an ihm zu sehen. Man witterte eben Affenluft. Allein das hat sich allmählig immer mehr verloren. Die alten Troglodyten, Phalbauten- und Torfleute erweisen sich als eine ganz respectable Gesellschaft. Sie haben Köpfe von solcher Grösse, dass wohl mancher Lebende sich glücklich preisen würde, einen ähnlichen zu besitzen. ++ — Im Ganzen müssen wir wirklich anerkennen, es fehlt jeder fossile Typus einer niedern menschlichen Entwickelung. Ja wenn wir die Summe der bis jetzt bekannten fossilen Menschen zusammennehmen und sie parallel stellen dem, was die Jetztzeit darbietet, so können wir entschieden behaupten, dass unter den lebenden Menschen eine viel grössere zahl relativ niedrigstehender Individuen vorhanden ist, als unter den bis jetzt bekannten fossilen … ++ Allein thatsächlich, positiv müssen wir anerkennen, dass noch immer eine scharfe Grenzlinie zwischen dem Menschen u. d. Affen besteht. Wir können nicht lehren, wir können es nicht als eine Errungenschaft der Wissenschaft bezeichnen, dass der Mensch vom Affen oder von irgend einem anderen Thiere abstamme. (Die Freiheit der Wissenschaft p. 30 i 31. Berlin 1877

§2. O argum: materyal. branych z fizyol.

Nerwy rozchodz. się z mózg. a przez nie mózg
włada: organizm. i wraże: odbiera: z świat. zewnętrz.
wrażenia do wszystk. części organiz. Blednieje
ze strach. czerwien. się ze złości. lub gniewu.
Radość sprawia: że oko większ. jasn. blask.
że puls szybi: bije: na odwrót przeraże
sprow: zemdle: a zgryzo: obfit. wylew żółci.
Sama myśl o przedmio: wstręt. lub ohyd:
może wywoły. wymioty, widok smacz:
pokar: sprow: ślinę do ust, pokarm
materya zmienia się pod wpływem: afekt.
ducho: przez dowcipne: nie tylko zwiększa
apetyt, lecz także wzrost ciała. Człow.
krwist. temper: żyje krócej i szybciej niż
flegma: dla szybsz: zużywa się nerw.
i sił żywot. Ludzie z krótk. szyją są
żywi, namiętn. a z dług. szyją spokoj.
bo krew idąca do mózg. dłuż. przeby.
drogę. Czyst. nerwo: zmysła: oczekiwany:
i wzmacnia: wpływ na ciało, stąd tyle
uzdrow. ducho: przez stosow: — na odwrót
modyf: ciała wpływa: na życie ducho:
Wylew żółci, chorob. żołądk. i t. d.
wywoł: myśli gniewl. ponure i t. d.
(Büchner pp. 127–128)

Büchner: że te fizyol. zjawisk: dowodzą den nothwendigen und unzertrennlichen Zusammenhang von Gehirn und Seele (p. 127)

Te jedn. fakt. powszech. znane, użyte dow. na korzyść: materyi: a świadcz. o jego wielk. niewpraw. do filoz. myśle. że na fakt. wręcz jemu przeciw: buduje swoj. hypot. Gdyby bowiem był tylko wpływ ciała na duszę, możnaby zrozum: teorye: która objaw. ducho: podaje za wytwór ciała, ale jeżeli wtedy stwierdz. wpływ duszy na ciało. Jeżeli kto widzi: kowadło rozgniewa: się pod

uderz. młota, stąd wnosi, że ciepło kowadł: jest wytwor. ruch.
molekul: powstał: przez udziela: się mech. zewnętrz:
ma niewątpl. racyą, ale gdyby kowadł: bez żadn.
współ: zewnętr: same się rozgrze: trudno z góry
przypuszcz: że i to ciepło pochod. z sił. zewnętr.
W tem jedn. położ. jest materyi: który widz:
wzajem. współ. ciała na duch. a duch. na ciało, w
jedn. i drug. raz. dusze uważ. za sposób ciała.

Niedosta: hypot. materyi: pokaz. się bard.
jasno w wypadk: gdzie ten sam ~~lub odmienn.~~
fenom. ciele: wywoła: jest przez różn. zajście
w duszy lub to samo zajś. (duszy różne: objaw.
się modyf. ciała.

~~Wstyd~~ Ludzie rumien. się z wstyd. ale
także z gniew. ze zmartwie ~~wzruszen~~, z strach.
Bledni znowu ciele: ze wsty: z gniew. z
bojaź. z przeraż.

Materya: twierd. że gniew. lub zmartw.
wywiera ~~wstr~~ wpływ dezorganiz. na wątrob:
„Jest to bardzo stare, ale zupełn. fałszy.
twierdz. Wprawdz. nie jed. z gniew. lub zmart.
może się rozchorow. na wątrob: może dost:
cerę żółt. ~~rżnięcie~~ kłucia w praw. boku, nawet
zapal. wątro: Ale to przytraf. się tym, którzy
już chorow. na wątro: lub mają chorobl. dyspoz:
Większość ludz. nawet po najwięk. gniew.
lub zmartwie. nie dozna: żadn: modyf. w
wątroby a w tem odrobi. się do dzisied. wykład."

Jan Müller ~~Fizyo~~ Physiologie 3 aufl.
Tom I. p. 835.

Cóż powie: o ludz: umieją: ukryć najwięk:
wzrusz: lub udawać wzrusz: które nie mają
wcale? Sztuka aktor: jest zaprzecz: ciągł.
teor. materya.

Wpływ pokarm. na myślen. jest bar. problem. Że niewątp. wzmac. pamięć, tak herba, kawa, wino i wódka tworzą niejedn. artyst. lub geniusz. wielk. - rzecz: na odwrót ciężki chleb, potraw: mączn. tłust. mięso robią otęp. pomnaż. zamysł: kwaśn. i d. d. lub jarzyn. robią ot.: łagodn. i spokój: można rzec: zapisać w felieto: gazet. dla rozwesel: czytelni: ale nie należałoby, tego ~~[illegible]~~ z książ. poważ:

Dotąd: wiedzian: i badan. antropo. i histor: nie przypisu. temu przesąd

Narody południo - żyją przeważ. jarzyn: a są namiętn. i gwałtow:

Włosi - Arabow: - mięsny:

W narod: żywiąc: się na ten sposób, niepotrz: się mimo to niedrugi: równi: w tempera. i charakt: jednost.

Potem zważmy, jak samodz. jest dusza wobec ciała - może jego wpływo. opier. się, może dział. przeciw. Gdyb. dusza była tylk. wytwo. ciała, każda modyf. ciała musia: by pociąg: ~~że~~ konieczn: osob. odpow. modyf: duszy tymczas: ludz. zawsze chorz: największ: stany w opiera: się ~~ciała~~ zdrow, w pewnej: nad namiętn: a jeśli nie zawsze to ~~ludzie~~ umi: się, nie można być ~~przeświad~~ i w przeświad: że to nie tylk. piękn. i godz. lecz i możeb.

Siła woli zwycięż: ludz. największ. cierp: zwycięż: choroby, nawet ~~[illegible]~~ dusile śmierć.

§ 3 Argum. materya. brane z patologii

Büchner (p. 128.) znajdu. w patol. niezliczoność faktów jako dowodu: że nie może być między uszkodz. lub choro: w mózg. bez odpow: perturb. władz umysło. Zapale: mózg: sprowa: halucyn: nawet chorob. wszyst., rozlan. krwi po móz: potrzeba: otwor. przytomn. długie (naciśk: mechan: na mózg tępość władz umysło: Woda w mózg: ma zawsze w następ: choroby umysło: Wszyst. zaś: na mózg chorom. stąd wiel: psychol. i lekarz: według B: jest przekon: że każda chor: umysło: musi mieć swoję przyczyn: w nadwerężeni mózgu, choćby nie dało się wykaz: dla niedostat. ~~instrumen.~~ obserwa. Dr. Roman Fischer w ~~szpit~~ domu obłąk. w Pradz: na 318 ~~wypadk~~: tylko 32 mózgi znal: nieuszkodz: a tylko w 5 trup: wogóle żadn. nie znalazł zmian patol. Na tem opiera się teza Büch: że bez pewn: ~~mózgu~~ ilości mózgu władz. umysło: są zgoła niemożeb.

—

Jednak: te twierdz: są po części niedokład. po części zupeł. fałsz. Naprzód nie jest prawdą, jakoby każd. lekarz: oberna: z ~~[illegible]~~ naprzów: stanem nauki uważ: choroby umysło: za wynik nadwerężeń. mózgu lub za nieodłącz. przyczynę z tych. nadwerężeń: Wiado: że lekarze zajmujący się chorob. umysło. rozpada. się na trzy szkoły: na somatyków, uważaj: chorobę ciała za powód chor. umysło; na psychik: zaprzecz: powód wszyst. w somatyz: — na szkołę pośred: wywodz: chorob: umysło: ~~[illegible]~~: i z ciele i z duchow: powod:

Ozyw: dla nas są najważn. zdania somaty: gdyż oś zuciłg: przyczy: chorób: umysło. jedyn w nadrzeczerze: organiz: powinni by leczyć go za pomocą środk. li materyal:

Tymczasem bardzo słynny Buzzorini; że największ: liczb: obłąkana: odzyska: rozum w tych zakła: gdzie najmniej używ. się leków apteck: a najwięcej: środk: duchow: czyli tak zwan. metod. psychi:

Drugi lekarz somatyk i materya: Georget po dług. prakt. doszedł do przekon: że ~~prawdziw~~ przyczyn: obłąkanie: są prawie zawsz: umysłow. lub moral. natury i że na sto obłąk: przyczyną 95 przypad: w tej samotn. stan dla afekt. ducho:

Te i tym podob: wyznan: lekarz. somat. nie bardzo ~~przyczy~~ przemawiają za: teorą Büch. dodając że somaty: nie tylko w mózgu: nadwerężenie: jak twierdz Büch. lecz w wielu innych ~~organ~~ częściach organ: n. w chorob: nerwow: kiszkow. skórn. i t. d. szukaj: przycz. obłąk:

Jeżeli już somaty: często przeciw środk: materyj: występ: oczyw lecz: psychi: granicą go najsurow: Wymien. Palagge, Groos, Jacobi, Tierquin, Esquirol cytuj. jedn. Neumanna:

Trzeba być do przew. wszystk. aby uwierz: że można wszys: wyleczyć za pomo: lekarstw. Takiej teoryi z pewno: nie mierz nie ziemi; któraby ostoo. wypędz: z głow: bielko. Obłąk: dajcie tylko ulecz: przez metod. psych: a wielka metoda ciëlesn jest z gruntu niegodną, jako ochrat. niepotrzeb. głup. i uderze: " Neumann praktykow. przez 10 lat w wielk. zakła: obłąk.

Nie można się zatem dziwić twierdz. Leuret'a że mózg głup. lub obłąk: ałow. nie przedst. żadn: dezorganiz: wyjąw. wtedy, gdy z chorob: wszystk. tkanki się wyczerp. ~~f~~ ciełes. zostan: nerwo.

ani też dziw. się nie można twierdz: słynn. holend. prof. Schroeder van der Kolk (Die Pathologie --- der Geisteskrankht. 1863) że i teory: i metod. psych: obrzęty górs w Niem. Fran. i Angl. (p. 3 i 4) Po tych cytac: łatwo oraz. można wedł: twierdz: że wszystk: postęp. lekar: uważa obłąk: za potwor: z wyczerp. mózgu.

Wiado. także, że siła wstrząśn: duszy może od razu sprowa. obłąk. oraz często wyped. obłąk. relig. w sekt. prot. w Anglii, Niem. i Szwe: widocz: pochodz: z pobud. duchow.

Nareszcie często odzysk: władz umysło. w chwili śmierc. przez obłąk. także nie bar. przemaw. za teor. Buch. Wprawdz. Kuma: on też fenom: przez uwoln. mózg. od chorobl. wpływ. ciała wskut. długi. chorob. i wyczerp. organiz: ale któż uwierzy, że długa choro: i ~~[illegible]~~ wyczerpanie organiz: mogą uwoln: mózg od wpły. ciała (Entlastung des Gehirns von den lästigen, krankmachenden Einflüssen des Körpers p. 131)

—

Przegląd. wszystk. argum. brane z anato. porówn. z fizyol. i patol: mózgu docho: się do wniosku podwój: 1° że fakta przytacz: przez materya: nie są, ani tak pewn. ani tak powszechn: jak utrzym:

2° że fakta te nic nie dowod. na korzy:

materye. Twierd: oni, że dusza jest ~~koniecznie~~ funkc: mózg: bo każdy jej objaw zależn: jest od mózg: [aby] Ta jedn: [konklu:] ~~organu~~: ~~ją~~ była prawdz: potrzebaby wprzódy dowieść, że z rzeczy które są od sieb: zależn: [są w gruncie] ~~muszą być~~ jedną i tą samą rzeczą. Dopóki tego materyal: nie zrobi, żad: logicz: myśli: nie przyjm: jego konklu.

Rozumow: Büchn: nie jest silniej: jak jego poprzedn: Helwecyusza który w przeszł: już wieku napis: Jeżeli ciało moje się w górę wznosi, to przecież dusza moja nie zosta: na dole, dusza ~~także~~ uczestniczy w różn: stan: ciała, przeto dusza jest materyą.

(Le vrai sens du système de la nature Londres 1774. Ch. VII. p. 19)

My z tych sam: fakt: wyciąga: jedyn: wniosek, że dusza tak jest połącz: z ~~ciałem~~ ciałem, że wielorak: sposob: od niego jest zależ: a bez niego objaw: się nie może ani dział: w przestrz: Owszem: przy takiej od ciała zależn: doskonał: jego organiz: zwłaszcza mózg: i nerw: jest [składowy] koniecz: jeżeli ona ma doskon: ich używ: i przez nie swoje istnie: zatwierd: Dzie: ostrow: logika nie dozwa: nam więcej wyciąg: z fakt: świadcz: o wpływie cielesno: na duchow: to fakta przeciw: w któr: duchowo: ma przew: przed cielesn: a któr: materya: przeciw: nie przeczą, dowodz: wymow: że [niektóre] dusza jest zależ: od ciała, lecz bardz: jeszcze ciało od duszy a to ~~być~~ [jest] powód główn: dla któr: tylko otwart: materya: nie chciało się kompromito: podpisu: śmiałe twierdz: Vogta, Molescota i Büchnera. Woleli kwestyą zostaw: nierozstrzygnię:

Wprawdz. Vogt bardz. stanow. utrzym: że myśli tak się wydziel: z mózgu jak z ner. się wydzie: mocz a żółć z wątroby – (Briefe p. 326 Bilder p. 419) co nawet Büchn. wyda. się za śmiałe Ale Feuerb. i Moleschott: Tworzą: myśle: z fosfor: a Büch: tłumaczą: myśle: jako funkcya mózg: w gruncie to samo mówiąc a prawdopod. wszyscy skorzysta: z Cabanisa który już pod koniec przeszł. stule: nazwał że mózgu przeznacz. jest wyrabia. myśle: i inne objawy ducha: tak jak żołąd: i ~~ames~~ kiszki spełnia: trawie: Pokar: wychodzą z żołąd: wypełnić zmienia: bo żołąd. jest strawi Tak samo wraże: za pomocą nerw. dochodzą do mózgu. – mózg niby ~~[illegible]~~ żołąd. jakiś zaczyna je przerabiać, nareście przemienia. w myśli które je ze siebie wydziele, skąd może z wielką pewnością twierd. że mózg trawi wraż: a ~~wy~~ stwarza myśli za pomo: organicz: wydziela: (Rapports du physique et du moral etc. Tom I. p. 152)

Z Caba: korzystali wszys. następ. materyal: przemilcza: atoli: że ten sam Cabanis w liście ogłoszo: dopiero po jego śmierci (Revue Française Décem. 38) wyraż: się o duszy zupeł. inacz: „Dusza nie tyl. nie jest wynik: działa: sił ciales. lecz jest komplet. substan: niezgar. jedność. która przez swoją istotę wlewa ruch w wszystk: atom. ciała a ogniw układ: ciała tworzy i raz: trzyma a gdy je rzuca, teraz na rozkład: skazuje.

Tyndall i wielu innych natur: gdy im przyszło mówić o stosun. duszy do ciała, bardzo ostrożnie się wyraża: i wszyscy upatrują przepaść niezapełn. między myśleniem a ruchem molekuł mózgu.

§ 4. Czy Samowiedza jest funkcyą mózgu?

Jeż: przytocz: przez nas argum: materyal: co najwięc. dowodz. że dusza istnie zbawo jest z mózg. bynajm. zaś, że jest mózg. to analiz. niektór. zjaw. psych. dowo: wyrno: że źródł. ich musi koniecz. być subst: nie mater: ~~Szczególnie~~ przed inn. należ: samowie: Jest to umiej. która ma nasz. ja o sob. i o wszy. stan. swo: Jest to głów. i pred: akt nasz. życ. ducho. Któr. nikt zaprzecz. nie moż. Ale jakże go wytłu:

Sądze: że jak inne objaw: życia umysł. tak i samo: materya. ogłasza być funk. mózg. zajść: w nerw. ruch. molekul: nerw. i t.d. Tego jedn. dowie: nie potraf: a fizyo: w ogól: nie popar: jego afirm: Najsłyn. badacz. – Jan Müller, Rud. Wagner, Bischoff. Volkmann, Burmeister uczeni materya. Ludwig zgodz: zarzuca: że fizyo: nie może wytłum. jakim sposob: ruch nerwo: może stać się mech: umysło.

W istoc: świat zewnętr: działa na zmysły wywoła: wibra: w nerw: te wibra: jedn: nie są świado. wraże: Mów. że mamy wraż: światł. lub dźwięk: nie myśl: wcale o wibra: które stały się powod. do ow. wraż. lecz o jak: subj: zajść: nie mają nic wspól: z zmian: chemicz: lub fizyk.

Wraż. słody. jest czemś zupeł. różn. od ruch. molek: który powst. w nerw. smaku w skut. rozpuszcz. się kawał. cukr. w ślin.

Jeżel: zaś prost. wraż. już niezmiern. różn. się od ruch. molek. nerw. to samowie: jeszcze większe: przepaś. oddziel:

Bez: siła: wibr: nerw. wcale niedrobno.

do nasz: wrażeń gdy one : naszą ... wiadomość. Kiedy podrażnią: opera: bar. trud: na dziewcz: nie tylko: wcale jej krzyk: dopiero gdy stwo: zdziwił się, że krzyczy: kiedy już po wszystkim: a wsz: jeżeli się zdziwi: gdy się dowiedział: że podcz: tej oper: krzyczał:

Organ: także wstra: nerw: mniej bard. silu. ducho: to może: ale nie duch: od wrażeń:

Liebig: „Wir kennen genau den Mechanismus des Auges, allein weder die Anatomie noch Chemie wird uns jemals Aufschluss geben, wie der Lichtstrahl zum Bewusstsein gelangt." (Die organ. Chemie. Braunschweig 1842. p. 7)

—

Mamy także wrażeń: o rzecz: które wcale nie excytu: nerw. nerw: n. p. ciemn: zgiełk i t. d. warunek głosu, jego długi: lub krótk: harmon: rytmicz: tonów ...

—

Cóż powie. o jedno: samowie? Choć filoz: ciągle uczą: wiedz: dawny, dziś. jedn. fizjo: twierdz: że niema: w mózg. żadn. środ: w któr. by schodz. się nerw. lub włók. mózg. subst. Cóż więc sprow: że pomi: nieobe: tak. orga: jedn. czuje: każd: wraże: jako jedno, choć na nie skład. się mnogo: wstra: nerw. A nie sposób uważ: część. mózg. ze względ: tej jedno. skoro skła: się z nieskończ. ilość. najdelikat. włók. prócz tego z szarej i biał. subst. z wszystk. i mat: mózg. i t. d. Jest to wielość najróżnorodn. twor: a każda jej część znowu wypada się na liczne części pomniej.

—

A nie tylko: czuje: się jedna istot. w każd. wraż: lecz także zawsze tą samą.

Tak samo może: zatop: się w jedn. oglad. przedmio: że inny: obok niego stoją. nie widzi: choć niewątpl. oko nasze odbier. także odbić: prom:

—

Tosam. samowie. jest dla materya. wieszbie. zag:
Organ: ctow. var. z mózg. względ. się odna: Skóra
muszka. nerw. mózg, mniej o to czy po co 3
lat. czy dopiero. co 7 lat. z gruntu się odnie:
tak że mózg: dawn. atom. zając: atom. nowe.
nowe. Mimo to samowie. zaw: jest ta sam:
a zatem przeciw: że nasze ja ducho: to same,
które w czas było przed laty. Musi więc być w
nas jak. pewny: trwa: jedn: umie, myśli,
zamia. i przeg: przechow: się w nasz. pamię.
Gdyż powie: że mózg co kilka lat z grunt:
odnowio: a każd. cząstec. mózg. jest drugą.
tego przekon: że osoba nasza zaw: ta sam.
że on to przechow: przez lata długi: nas:
przez życ. całe wspomn. lat pierw: które:
względ. uważa: za swoje?

Zważm. dalej że samowie jest refl:
cz. zastana: się nad sam. sob: Nie tylko
myśli o nasz. ciele, tak czy o muszk. czy
o mózg: ale przyszli: także o każd: zach:
psychi. objaw. Myśli: o nasz: wrażeń:
i wtór. a nawet o myśl: nasz: Przypuść:
że każd. wraż: świat. zewnę: jest tylko
wibra: nasz: i mózg więc: każd. myśl
tylk. funk: mózg: wywoła: przez nas
wibrac: to znowu tych: myśl: o nasz:
wraż: i myśl: Czyż to będą wibra: wibra?
funk: funkcyi? Te kilka uwag wystar.
do pokaza: jak niedosta: jest hypot.
mater: gdy ma tłuma: obja: ducho:
za pomo: materya: wypadk: gdy ma
dowieść, że każdy akt ducha nasz. jest
tylko przemia: materyi. mózg.

Nawet materya: zwierzy i głębiej wnik
zastana: się nad stosun. ciała do duszy,

wyzuali, że hypot: Vogta duma: samow: jako funk: mózgu ~~jest~~ nie ma duma:

Virchow: Seine (t. j. Vogta) Darstellung hat mich nicht überführt... Die Naturforschung war bis jetzt nicht im Stande, ein besonderes Organ des Bewusstseins aufzufinden... In einem Artikel über Empirie und Transcendenz habe ich erklärt, dass ich nichts dagegen einzuwenden habe, wenn man für das Bewusstsein die Seele einsetze und dieser das Bewusstsein als eine besondere Eigenschaft zuschreibe... Die Einheit des Bewusstseins wird so sehr als eine allgemein zugestandene und gemeingültige Thatsache betrachtet, dass gerade darauf sich die Forderung eines einheitlichen Substrates des Bewusstseins begründet. Von dem Augenblicke an, wo ein solches nicht in einem besonderen, einfachen Organe des Körpers aufgewiesen werden kann, ist wissenschaftlich gegen die Möglichkeit nichts mehr einzuwenden, dass ausser dem palpablen Stoffe noch ein imponderables, wenn man will immaterielles, ætherisches oder rein geistiges Wesen existire, dessen wesentlichste, erkennbare Eigenschaft eben das Bewusstsein ist. Für mich war die Gedankenreihe die Veranlassung, die rein materialistische Auffassung des Bewusstseins als einer einfachen Hirnfunction als willkürlich und die allerdings transcendente Annahme einer besonderen

Seele als möglicherweise berechtigt zu erklären und noch jetzt kann ich trotz der Gegenbemerkungen von Vogt mich nicht überzeugen, dass dieser Standpunkt irrthümlich ist oder der Folgerichtigkeit entbehre. (Gesammelte Abhandlungen Wyd. I. 1856 p. 14 i 16).

To samo utrzymy. jenne Virchow w ~~x 1877~~
x styczn. swojej mow. na zgrom. niemie: przyrodn: i lekar: w Monach. 22. wrześ: 77 (zob. Die Freiheit der Wissenschaft im modernen Staat p. 27 i 28)

§ 5. Czy wrażenia i czucia i pamięć są procesem materyalnym?

Wrażie: zmysło: i potoczo: z niem. objaw: przych: są nadzwycz: wagi. Stąpomu: istoty duszy, bo jeżeli gdzie, to w nich powinna się okazać czy prawdz: czy błędn: hypot: materya: Wszak one do potocz: a więc głęb: jenne siedz: w subst. ciel:

Aby wrażen: zmysło: miało miejs: potrzeba
a) przedmiotu, działając: na zmy:
b) organu odpowied:
c) związku między nerw: tego organu a mózg.
d) potrzeba wreszcie jakie: pierw: który czuje, który doznaj: wraż:

O pierw: z punkt. widzenia co więcej: wszyscy się nie zgadza: chodzi o to, który wydaje się być niepotrzeb: skoro wrażenie, jak chcą materya: jest przemiana: lub ruch. lub sekrecy: subst. mózg.

Moleschott: Das Hirn denkt, wie sich der Muskel bewegt

Tenże: Stoffliche Bewegungen, die in den Nerven mit elektrischen Strömen verbunden sind, werden im Gehirne als Empfindung wahrgenommen.

Jest niewątpl. rzeczą że przedmio. zewnętr-
nas nie dają nam wprost kolorów, tonów i t.d.
dają tylko ruch pew. narzę. nerw: które
wedłu: ich szybkości lub mniej. szybko: drżenia
wzrusza ~~[illegible]~~ raz kolor. raz ton: raz smak.
raz światło. raz ciepło. i t.d.

Prąd elektr: d w oku wywoła: wrażenie światła
w uchu ton jakiś, we powierzchn. ciała
wraże. ciepł. w nosie ~~[illegible]~~: powonie:
na języ: smak jakiś

Sztaba żela: tak samo może być
zimną: najprz: wrażen. pochodz. od powł.
dotyk. a skończyć. na cieple i świetle.

Nawzajem rozmaite przyczy: mogą
wywołać to same wraże. zmysło.

więc: prąd elektr: uder. [illegible]:
kiłka: mogą w oku wywoł: wraże:
świat. w uchu wraż: tonu

Także bardzo silne wpły: świat. zewnętr.
choć dotknięt. niewątpl. do mózgu: nie
dają jedn: żadn. wraż: (dla braku atencyi
Operacye Dr. Ruete)

Wniosk: ruch nerwo: i wraż: zmysło:
są niemi zupeł. różn.

Słodycz - uczucie ciepła -
wysokic. i nizk: przyjem. i nieprzy.
tonów.

—

Wpływ. także czas jakiś między: excyta:
zewnętr: a percep: - według Helmholtza
1/3 sek: co także przema: za tem że jest między
percep: od wraż: materya:

—

Dziwniej. jeszcze fakt. jest że przez mózg.

anorm: lub nadweręż: lub nawet zupeł. zniwe-
władze ~~władze~~ duchowe funkcyą. jak najlep. Takich
przykład. może znal: bardzo wiele u najtyp-
fizyol. lub psychia: Neumanna, Friedricha,
Volkmanna, Müllera, Burdacha i t.d.

—

Fizyo. dowód: że mózg jest zupeł. bezczu.
że ~~[illegible]~~ nigd. jak. uczu. doświa. ~~drażn:~~ nerwo:
nie czuje: w móz. lecz albo na miejs: gdzie
nerwy: drażnio. jest nerw. albo na końc
drażnio. nerw. że może: zupeł: zapomn:
o drażn. nerwo: zwraca: uwag. nerwa na inny
przedmio. a tym sposob. wcale nie mieć percep.
[illegible] takich. dni: w któr. żadn. zgoła nie
odbier: wraż: gdy. mów: teraz nic nie
czuję, nie widzę – skąd pyta: mamy tę
pewno: z nerw. nie zacite, bo te są w zupeł.
sposo: z mózg. także nic – a wobec tych
fakt. codzien: nie możn. utrzym: że czuć:
lub wraże: jest tylk. wyłącz. mózg. subst.

—

Wiem także doskon: każd. że nie oko
widz. ani ucho słyszy: lecz że jedno i to samo
coś w nim czuje, widz. słyszy. i t.d. Czyż
powie: że czyty mózg stanowi ~~[illegible]~~ to jedno coś,
co czuje, widzi, smakuje. słyszy: a w dodat.
myśli. Kto się choć raz przypatrz. mózg:
nie dobr: że to masa stwo. z najrozmait.
części. substanc: w stąd zaw: fizyo: i psycho.
nauka: owego środ. tajem: w którymby
przebyw: dusza lub schodzi: się w jedno
wszystk: wraże: zmysł: Sztuka: niedarmo
ale szczer nauka: dowodzi: potrzeb: systemu:
jedno: uczuć i wraże: w ten samo indyw:
oraz że ta jedno: nie da się wytłum. przez mózg bezw wszel.

Wszystk. zaś wraż: zmysło. przechow. się w pamięc. Pam: jest to władz: przechowyw: Dozwa: wraż. reprodukc: ich na nowo a gdy z nich układ. znpet. nowe, tak same władz: odpowied. do swojej now. funk: nazy: się wyobra: (dawniej tak. memorie)

Czyż godz. się pam. uważ: za własn: mózgu? Materya: powie: że godz. się, ale ich twier: jakoby każd. wraż: rozstawi. w mózg. ślad jak: ani nie da się dobrze rozu: ani nie opier: się na źródł. fakt. nauk. Wprzew: utrzym. B. że w środ. móz: istnie: komplet. topogr: na który. opier. się rozkład zpamiętyw. nasz, ale fizyo. nic o tem nie wie.

„Zum Bewusstwerden von Empfindungen kommt d. Seele allerdings nur durch d. Sinnesnerven u. ihre Wirk.g auf d. Gehirn, aber d. Behalten u. Reproduciren d. Vorstellungsbilder von sinnlichen Gegenständen schliesst jede Idee von einem Fixiren der Ordnungen von Vorstellungen in Hirntheilchen z. B. d. Ganglienkörperchen d. grauen Substanz aus. Den d. in d. Seele angesammelten Vorstellungen verbinden sich untereinander nach d. verschiedensten Principien z. B. d. zeitlichen Succession, d. Gleichzeitigkeit, d. Aehnlichkeit, d. Widerspruchs u. d. Relationen d. Vorstellungen ändern sich jeden Augenblick. (Joh. Müller, Physiol. II. p. 517)

—

Przeciw materya: pojmow: pamię:

a) Jeżeli: pamięć. jak inne wła. ducho.

ma ~~być~~ - być ruch. molek. nerw. i mózg. to
~~nie~~ a ruch ten tylko powsta. przez wpły: drażn.
zewnę: przychodz. to wytrum. nie może jak
bez poprzednio. zewnę. może zyct. pamię. funkcyę.
b) nie można rozumi. dla czego raz wypiś:
w mózg. obra: nie trwa. ni równe? dla czego
jedne rosta. w pamię: drugie przed: się
zaciera:

c) dla czego w miar: jak coś ~~się ciera~~ rośnie:
oraz nowe: wspomnie: ~~bywa~~ pamię. nowe
się napełn. a co dziwn: dawniej: nie tyl.
nie zacier: się, lecz są śwież: i lepiej się
zachow. od nowsz.
d) dodaj: do tych uwag że subst: mózg.
co lat kilka się z gruntu odna:

e) przechow: pamię: przymio: n.p. kolory,
~~głos~~ dźw: zapach i.t.d. oraz z ich subjek.
dodat. czy były przyje. lub nieprzyj. widzie:
wyr: że tych dodat. ani nerw. ani mózg
przez matery: wstrz: dać nam nie mogą,
że dopiero dusza na podsta: kilku obrazów
matery: danych buduj: świat kolo: i tonów
i wszystk. wraż: subj: przechowu się one
doskon. w pamię. choć żadn. sposob. ani
od nerw. ani od mózg. dost. się nie mogły

f) w ~~wyższych~~ stop: to praw. o pamięt.
rze: niemal. dosz: wzru: wstyd. radość
chwa: dumy, upokorz: równ. siln. nawet
silniej nawet wraż: się w pamię: od obraz.
zmysło. Zakorzeni dost: się do pamię: w
towarzy: faktów czy poprzednio. zmysł. to
nie mniej oddziel. się od nich i mają
odrębn. swoje istnie:

Leibn. do późn. starości: całą Eneid. umiał
na pamięć.

—

Jeże: wspomnieć. uwagi śród. przez. matery.
pojmowa. pamięć: to w wyższ. stopni matery
to powie: o władz. przypomni: któreś
żyć z materya. niedokładnie wystawi.

—

Cóż dopiero. powie. o wyobraź. Jakkol.
one do twor. swoich potrzeb. części. składo.
bran. ze świa. zewnę: są one jedn. zupeł.
nieznanymi now: nie wywoł: przez żad. proc:
materya:

Kiedy utwór xxx: środ. przeciw materya:
Nie sięga: jedn: do tak. ideal: sfer,
dosyć jest wspomn: na owe liczn. wyprz:
gdzie wyobra: wywoła. zmia. w ciele
a nawet przed oczy staw: obraz komplet.
wywoła siła woli.

Malarz pewien, o któ. opowie. Pierre
de Boismont (des hallucin. p. 39),
potrzebo: tylko przez pół godz: przypatrz:
się osobie, któr. miał portret zrob.
aby ją przez cały ciąg malow: widz.
~~żywa obecn~~: siedzą. na krześl: tak
jak gdyby była rzeczyw. obecna.

Göthe opowiada o sob. (Tom ostat.
wyd. z r. 1867 Cotty - p. 239), że ile
razy zamyk. oczy a wyobraź: sob. żyw
kwiat któr: zaraz go widz: potem z
niego wyrabiały się nowe kwia: a z każd. znów
znowu inne a to widow: póty trwało, póki
miał oczy zamku: i skrzat się jemu przypatr.
Mógł je także wywoł: wyobra: sobie żywo
koło o róż. ozdob: kręciły się wtedy
owe ozdob: i układ. w coraz inne, jak
figu. w kaleidosk.

Takich przykł: możnaby wiele przyto: a każdy z nich wyjaśn: hypot: jakoby percep: jakieś przedmio: lub zapamięt: jego lub samodz: jego kreac: były tylko wstrz: nerwó: lub mózg:

—

O wpływ: zaś wyobra: na ciało zebra: już tyle przykła: że można by całe ~~całe~~ zaust. foljan.

Opowiad: o jaki: opera: chirur: wyjadn: nieraz odporni: uczu: bólu

uczeń Boerhawa, który musiał uczuć medyc: bo prze: każd: choro: przeby: w duchu, która wymo: prof: diagnozo: z katedr:

Burdach: że na zajutrz objawi: się kontuzya na ~~tem~~ ciele, o któr: się komuś śniło w nocy

Ennemoser: siostra żołnie: który był bity kija: miała na włas: ciele sińce

Aktor Palmer † 1798 na scenie: gdy zawołał na niego drugi: A Twoje dzieci? Stracił był żonę i dzieci kilka tygo: przed tem.

Przypad: tego rodza: gdzie wyobra: sprowadzi: śmierć nagłą, są nader liczne czyż one dadzą się wytłuma: przez prosty ruch mechan: atom: mózg.

§ 6. ~~Myślenie dowodzi~~ Dusza ludzka, że jest substa: niemater: i duchowa.

Jeże: wymienio: już opera: ducha: w żad: sposób dostate: nie dają się wytłum: przez hypot: materyal: to najwyż: objawy nasz: natur: myśle: i wola nie tylko wyjaśn: z gruntu owe przypuszcz: lecz raczej jasno ~~dowodzą~~ i dobitn: dowodz: niematerjalno: natury: duszy.

a) Myslen. nasz. jest niewątpl. aktem niemat. Nie tylko mamy mnóstwo pojęć, któr. z mater. nic nie mają wspól.: Bóg, cnota, zbrodnia, twierdz. nega: afirma: i wszystk. tym pod. abstrak: lecz nawet najzwyk. pojęć zmysło: (drzewa, zwierz, dom i t. d.) posiad: niemater: oderw: sposob. W obec tego niewątpl. faktu wypad: konklud: że istot: która podob: ~~przyjmu~~ stwarz: lub wyrabia ze siebie pojęć: nie może być materya, gdyż w mater. one się ani nie pomieszczą: ani jej nie zawdzię. swego począt. Owe poję: w tem różn. się od mater: że są nierozdz. nie składa. się z części, a zat. istot. w któr. one przebyw: która je w sob. przyjmu: lub któr: je kombinu i nieust. częst. zarazem nowe: tworz: nie może być inną, jeno nierozdz. pojedyń. niemat. niecielesnej natury.

S. Thom: Nihil agit, nisi sec. suā speciē, eo q. forma ē principiū agendi in unoquoq. Si igitur intellectus sit corpus, actio ejus ordinē corpor. nō excedet. Nō igitur intelliget, nisi corpora. H. aute patet esse falsū; intelligimus eni multa, quae nō sunt corpora.
(Contr. Gent. II. c. 49)

Podobnież Aug. św:
Si corporea corporeis oculis mira quadā rer. cognatione cernuntur, oportet animā, quo videmus illa incorporalia, corporeū corpusque nō esse. (De quant. anim. c. 13. n. 22)

Narcis. Euzeb:
Quomo q. magnitudo quadā ē i. q. magnitudine careat ē q. dividua ē, rē percipiat individuā? (Praep. evang. XV. c. 22.

b) Jeż. tak się ma rzecz z kład. naszych pojęć: to więc jeszcze ukazuje się niematery. duszy w składaniu pojęć, w owych logicz. opera: które nazywamy sądami i sylogizm: i t.d. Przypatrz. się prostemu sąd: Składa się z subj: i pred: które są złącz: przez afir: albo rozłącz: przez nega: Ta afir. lub neg. jest akt. prost. jednolit. nie jest rozkłp: dwóch niezależn. od sieb. materyal. wypad: Kto łączy dwa te pojęć? Kto je pojmu: jako jeden w sob: a zatem nie matery. czyn? Owszem jestestwo. które podob. jest do tego aktu, które jak on jest jednolit. bez części Co zaś o sąd: także jest praw: o sylogiz: i najbard. skomplikow: rozumow: Czyjeż: doskonale, że one zawsze stano: czyn. jeden, któr. w sob. nic nie ma materyal: w niczem nie jest podob: do rozwijając: się w przestrz: i czas: ruchu matery:

c) Dodaj: że nie tylk: w skomplikow. i dług: rozumow: dusza czuje dosko: że to jest jeden czyn jej, obejmując: niepodziel. wszyst. niezliczon. akt, lecz równocześ. owe części jest że czuje: że odróż: nieprzeliczon. wnios: które wiodą owo rozumow: przeszkad: że łudzą się wzajem: które zaciem. jej rozum: albo nawet są wyraźn. a pomimo to czuje się ona jedn. niepodzielną. podmiot: który nawet jednoczeni: mieści wiele w jedn. umy: i któr: różnorodność i najbard. sob. przeciw. funk: spełn: nie tracąc żad: niedrzeczyzl. swojej jedno:

Anima in quibusque suis motibus u. actibus tota simul adê. Tota videt è tota visus meminit, tota audit è tota

Przykł: globusa.
Czy Bóg mógłby stworz. mater. myśl: jak utrzymuj: Locke? a podkreśl: Voltaire?

sonos reminiscitur, tota odorat et tota odores recolit; tota per linguam et palatum sapores sentit discernitque; tota tangit dura et mollia, tota simul approbat et reprobat.

(De spiritu et anima c. XIX)

d) Jak myśl tak i wola ukazuje swą władz niemat: Naprzód często zdąża do przedmiot. nie podpad. pod zmysły – miłość Boga, spełnie. obowiąz. ćwicze. się w cno: powtóre często walczy z namiętn. ciała, opiera się pobud. matery: wyrzeka się dóbr docze: zmysło. – po trzecie może się decydo: na dział. lub nie dział. może oświad. się za tym lub owym moty. Wszystk. te objaw. albo wcale nie miały. miej: albo wręcz przeciw: form. gdyby myśl: z jakie. matery: orga: z jakiej, podstaw: wypłu. przeobr: i pomnaża: sił ruch. mechan.

Tak jest narzędziem ruch. gwałto nasty, czy myśle: czy woli.

Lactantius. Non potest aliquis non admirari quod sensus ille vivus atque coelestis, qui mens vel animus nuncupatur, tantae mobilitatis est, ut ne tunc quidem, cum sopitus est, conquiescat, tantae celeritatis, ut uno temporis puncto coelum omne collustret et si velit, maria pervolet, terras ac urbes peragret, omnia denique quae libuerit, quamvis longe lateque summota sint, in conspectu sibi ipse constituat.

(De opificio Dei c. 16.)

Z uwag nasz. ~~które~~ nad niematery: duszy wynika, że ona jest istotą ducho: Przymio. niematerya: jest natury ujemn: wyraż. że coś nie jest mater. ory: że nie da się

dzie: na kszt. mat: któr. skła: się z części dają: oddzie: się jedn. od drug. Przym. zaś ducho: jest natur. dodat: wyraża bow. że istota jakaś ma samowie: i woln. wolę. Drug. zaś przymio: tak są połącz: że istota obdarz: wolną wolą i samowiedzą musi także być niemater: niepodziel. nie złożo: cz: pojedyń: podcz. gdy istota pojedyń. (simplex) nie koniecz: musi posia: samowie: i woln. woli. Dusza. lub pierw: życia w rośl. i i zwierz: jest pojedyń. natur: ale nie jest duch: podcz: gdy dusza ludz: z duszą rośli: lub zwier: ma wspóln: przymio. pojedyń: a nadto jest duch. t. j. wolna, samowie: isto:

O zawisł. mater: pracow pojedyń: i ducho: duszy wspomina: wyż: na innyj: rzez: wystar. odpow: że ciało potrzeb. jest dla duszy, nie aby myśla: lub chcia: bo to są przymio: jej przymio: niezależ od ciał: lecz aby mia: o czem myśl: i aby mogła dział: na świat zewnę: Zmysły dostar: owych obraz: zmysło: bez któr: myśl: byłaby próżna: i punktu wyjś: i treści niemia: tak samo pobu: bez któr: nie dzieje by się dusza do dzia: bo tylko Isto: Najwyż: i Niezależ: sama się z własnej mocy decyd: do dział: istota stworz: zależ. i ograni: decydu: się ~~z własn~~ pod wpływ: pobud: One może im się oprzeć, ale nie może dział. bez nich, bo nasza wola jest tylko władzą wybiera: między pobudk: cz. motywa: gdzie brak pobud: nie ma miejs. dla wybo: a gdzie wyboru nie ma, tam nie ma ~~miej~~ miejsca dla liberum arbitrium.

Wyraził to krótko S. Tom:

Si in intelligendo fatigatur corpus h. e. per accidens, in quantum intellectus indiget operatione virium sensitivarum, per quas ei phantasmata praeparantur (P. I. q. 75. a. 3 ad 2.)

Rozd. V.

O początku duszy.

Kwest. podwój: Skąd się wzięła dusza pierw. człow:? Skąd dusze w ludz. następ:?

Pierw: kwest. nie będę się zajmo: bo nie należy wprost do antrop: One powinn. być traktow: we współ: do socjol: tam gdzie mowa o pochodz: rodz. ludz: Objaw: nas, że pierw: pierw. człow: stworzo: z niczego: to nietylk. ciało lecz i dusza jego zosta: stworz: Antrop. zajmu: się tylko dusz: ludzi, którzy rodzili się z Ada:

Tu liczne napotyk: hypot: a naszem. powodu. o tej, która dusze dzie: wyprowa: z duszy rodzi:

§1. O Generacyaniźmie

Chrześ: filoz: zaraz od początk: swoi. musieli zajmo: się kwest. pocho: dusz, bo z nią łączyły się waż. probl: nietyl. antropo. lecz i teol: mianowi: probl. grzechu pierworo.

Niektó: przypuszcz: że przelewa: się grzechu pierwor: z rodzi: na dziec: najlepiej tem tłuma: że dusza dziec: oddziel: się od duszy rodzi: sposob. matery: Tę najdawniej. form. genera: napotyk. u Manich. Apollinar. Tertul: i kilku innej na: auto: zachod. a nazyw. się także Traducya: ~~ponieważ~~ jakoby dusze propagando traducuntur

Opiera: S. Aug: tę teor: że jak lampa o lampie się zapala a bez nadwerężeni. pierw. ognia drugi ogień istn: się anima de anima parentis fiat in prole u. traducatur in prole.

Co do August. sprzecz: się uczeni, czy był zwolennik. + n.p. San Severino przeczy, Palmieri afirm.

~~Najwierniejsz: pomowa: Tem. Aug.~~ o Traduc: czy przeciwnik + W niektórych pism: zdaje się wypowi. przeciw ~~prawdopod: dla tego, że w niektó: pism: mówi~~ Traducy: w innych znowu przechyl. się na ich stronę. Może ~~nie chce nic pewn: stanow: o pochodz: o~~ zdaniem należałoby dwie epoki odróżnić w filozof: relig. ~~duszy albo w polemik z Pelag: zdaje się~~ Afrykan: jedną przed Peleg: drugą po niem. ~~przechyl: na stronę: traducyi.~~

~~Bo mamy liczą: i niewątpli: międ. w pism.~~ To pewna, że

Św. D. ~~wiktór~~ otwarcie występu: przeciw Traduc: Tertull. przyzna: nawet że ona trudności. jest z niezrozu. ~~imi~~ Tertull. inconsiderata temeritate defendi (epist. 190 ad Optat. c. 5. n. 18) w ~~ocen~~ nię zga: następuj. z S. Hiero: (in Eccles. XII. 7).

Ex quo satis ridendi sunt, qui putant animas cum corporibus seri et non a Deo, sed a corpor. parentibus generari.

W ocen. obej. prac: wyrazi. tylko ogólne ~~zdanie~~ całe. Kości: ~~a Aug. nie, że w tej formie w jakiej Traduc. wyłoż: Tertul. dusz. wiek z ciało: go nie uznaw.~~

Argum. przeciw tej teor: zebra: w tych słow. Aug. epist. 190 ad Optat. c. 4.)

Illi qui animas ex una propagari asserunt, quam Deus primo homini dedit atque ita eas ex parentibus trahi dicunt, si Tertulliani opinionem sequuntur, profecto eas non spiritus, sed corpora esse contendunt et corpulentis seminibus exoriri: quo perversius quid dici potest. Neque hoc Tertullianum somniasse mirandum est, qui etiam ipsum Creatorem Deum non esse nisi corpus opinatur. +

+ Jednak w tym sam. liście ad Optat. n. 14 nie gani Aug. hypot. o jakiemś nasien. niecieles. choć przyzna że jest trud. do rozumi. atrum incorporeum semen animae sua quadam occulta et invisibili via seorsum ex patre currat in matrem, cum fit conceptus in femina. Na Wschodz. jednak ani materyc. traducya, ani idealn. nie miał zwolenn. z wyjąt. Apollinarianów heret. Po zjaw. się herez. Pelag. ~~na zachod.~~ więcej Katol: zwrócili się na zachod. (bo taką formę wznawiana się Pelagię.) interesu: traduzya choć przecida jest ratory: S. Hiero: że wielk: pisa: zachod: go wyznawa: Tu że Aug. nie mówi otwar. wyznaw. zna: Zdawało się, że wyż: dusz per traducem łatwiej tłumacz grzech pierworo: którego nie przyjmow. Pelag. Aug: w IV ks. roz. 2 de animae origine ~~intern~~ nie chciał nic stanow. De origine animarum quae post primam datae sunt ... dantur hominibus, non sum ausus aliquid definire, quia fateor me nescire. O argum. zaś za stworze: każdej duszy z osob: twierdz. że nie wystar. (De anim. orig. I. 14)

Nie chciał zaś dla tego Aug. nic ostatecz. stanow. bo nie mógł rozum. jak dusza stworz. z niczego: ściąga na sieb. grzech pierwor. O tem porozumiew. się: napis. list bardzo ostrożn. do S. Hiero. (ep. 166) z którego kładę jeden ustęp:

Ego quidem ante aliquot annos cum libros quosdam scriberem de libero arbitrio ... quatuor opiniones de animae incarnatione, utrum ex illa una quae primo homini data est ceterae propagentur, an singulis quibusque novae etiam nunc fiant, an alicubi jam existentes vel mittantur divinitus vel sponte labantur in corpora, ita putavi esse tractandas, ut quaelibet earum vera esset non impediret intentionem meam ... Ex quatuor opinionibus quaenam sit eligenda, nunc desidero ... Quoniam igitur neque de Deo possumus dicere quod vel cogat animas fieri peccatrices vel puniat innocentes neque negare nobis fas est, quae sine Christi Sacramento de corporibus exierint, etiam parvulorum, non nisi in damnationem trahi, obsecro te quomodo haec opinio defenditur, qua creduntur animae non ex illa una primi hominis fieri omnes, sed sicut illa una uni, ita singulis singulae.

Zwolenn. zaś Tradu: także twier. że każda dusza stwor. ex nihilo, ale w tem znacz.: w jakiem mów. i że ciało nasze stworzo. ex nihilo t. j. materya z któr. ono się składa.

Te same argum. wystęr. przeciw niektó. nowożyt. którzy jak Klee, Ulg. teraz zresztą zarzuco. teol: niem. mniema: że dusz. rodz: udziela się jakaś czastka, która jakoby nasien. ducho: daje począt. now: duszy w podobn. sposób jak nasię: cieles: daje począt. nowe: ciała. Teor. nie zga: się z natur. pojedyn. i niepodz: duszy która części nie ma a zatem żadn. części. swej. uronić nie może. Powiada, ~~przez których~~ zresztą una owa tend. że dusz. rodzic. muszałaby się ciągle zmniej: co także

hypot. nie nie trzyma. Nie umie bow powie: czy dusz: now. dziecię. oddziela się od duszy ojcz. czy matki czy od obu razy: Jakakol: wybierz. z tych 3 możeb: spada zaw. w niedorze: kazek który przeważa: hypot. wola: nie pewne, nie stosu: Hypot. jedn: która najwięk. punkt. to jakimś probl. nie trzyma: jest niezapt. niepełne: nie ma cela żeda.

Niestety. Karin. Ubaghs, stym prof. Lowańsk. utrzymuj: (Anthropologicae philosophicae elementa. Pars synthetica c. I. p. 222. Lovanii 1848), wraz poned. wenta za mniema: Berlepscha (Anthropologie Christiane dogmata c. V. § 11. p. 60. Magontiaci 1842) jako Wencé generat: t. j. animas a parentibus generando propagari, probabilibus viti rationibus minime spernendis ... i że teorya ta cum nullo catholicae fidei dogmate pugnare dum generatio illa non velut materialis divisio aut diffusio quaedam concipiatur

Wiadomo że o p.mellków. twierdz. prof. Ubaghs'a wyrokł. Congr. Indeks sub d. 18 Sept. 1861 że aliq. pericula tradi non possunt.—

Nareu. Rosmini przypuś. że dusze o ile jest czyst. zwięz: (sensitiva) pocho: od rodz: a przez ideę bytu, przez Boga jej objawio: staje się rozumną (intellectiva)

(Psicolog: vol. I. p. 145 Napoli 1858)

Uwzględn. to już niektór. za ow. św. Tom: q. illa eadem anima, quae primo fuit vegetativa tantum, postmodum per actionem virtutis, quae est in semine, perducitur ad hoc, ut ipsa eadem fiat sensitiva; et tandem ad hoc, ut ipsa eadem fiat intellectiva, non quidem per virtutem activam seminis, sed per virtute superioris agentis, n. Dei de foris illustrante. (1. q. 118. a. 2. ad 2)

Jednakże. wybór Aug. najbliż. przyjąć zdan. według któr. Bóg każd. duszę stwarza osobno i zaraz: byleby nie wytrzyma: jakim sposob. dusza także wyjmowana z ciał. Stwór. ściąga na sieb. zmazę grzech. pierw. bez przyczy. się Stwór. Ecce nolo, mówi tamże, ut illa sententia etiam mea sit, sed nondum esse confirmo.

Zob. de anima ejus orig. I. 19: Inveniant Scripturae de hac re certissima testimonia et hanc sententiam, non solum me non vetante, verum etiam favente et gratias agente defendant.

Owyw: mniemał Aug. sympat. z tem zda: bo sam był pewko: że dusza jest istot: wspoła. duchow.

Incorpoream quoque esse animam, etsi difficile tardioribus persuaderi, mihi tamen fateor esse persuasum ... Si corpus non est nisi quod per loci spatium aliqua longitudine, latitudine, altitudine ita sistitur vel movetur, ut majore sui parte majorem locum occupet, et breviore breviorem, minusque sit in parte quam in toto, non est corpus anima. Per totum quippe corpus quod animat, non locali diffusione, sed quadam vitali intensione porrigitur. Nam per omnes ejus partes tota simul adest, nec minor in minoribus et in majoribus major, sed alicubi intensius, alicubi remissius, et in omnibus tota et in singulis tota est. (S. Au. epist. 166 ad Hieron.)

Nie można jaśniej wyra: isto: ducho: duszy.

Trudn: pogodz: grzechu pierwo: zestawiony: dusz osob: była i nadal powod. że poważ prow: teol: Tak. Fulgen. (de verita: praedest. et grat. III. 18) Eucher. Lugdun. (in Genes. c. III) Cassiod. (de anim. III. 7), Gregor. M. (epist. lib. VII. epis. 53 ad Secundin.) a Izydor Hispal: Dok. Kośc: Kładzie naw. między przep: wiary: quod incerta sit animae origo (de offic. eccles. II. 23)

Tenże Anselm S. powat. (zob. Eadmerus in vita ejus II. 50) Także. Hugo a S. Vict. uważ: za prawdopod: osob. i now. stwor. dusz a Moneta w XIII w. i pewno ze zda: owe jest heret. (adv. Catharos II. 4)

Jednak... i przed Aug. i po nim wielu pisa. Kośc. na rzecz: wiersz to że Bóg każ. duszę stwo: osob. Lact. (de opif. Dei 19) Hilar. Pictav. (Trin. X. 20) Ambros. (de Noe et Arca I. 4) Leo M. (in epist. ad Turribium). Od. grec. Kośc. nigdy o tem nie wątp:

Stąd Tom. św (1. q. 118. a. 2) uważa heret. twier. q. anima intellectiva traducatur cum semine.

§ 2. O Kreacyanizmie

Jeże: generacya: w róż. form. mnich okaz: się niepodob: do pogodz: ze wszystk. nowo: wyobraż. o istocie duszy, że jest niepodziel: i ducho: to nie powsta. inaczej jak przypuszcz: zda: przeciw. t. j. że ile razy dzieci nowe się rod: tyle razy Bóg stwa: dla niego nową duszę z nic: Już Aug: powie traf: una ē ex duobg; si anima ex traduce nō ē, ex nihilo ē (de anim. ē ejg orig. 15. S Thom. bon. Gent. II. c. 87, 1) Żadnie dusza nie może powsta: z mater. podobn: jak niższe form. subst: bo tak byłaby natur. cieles: (S. Thom. 1 q. 90 a. 2 corp.) a że z innej: duszy także oddziel. się nie może, widział. wyżej. Jeśli: ducho: nie może się podzie: ani przemie: (tamże) Dla tego dusza musi powsta: z nicz: a powstać z nicz. coś tylko może przez akt stwór. Boga sam. Za tem przema: także że dusza nie jest forma substan: zwykła, która powstaje i ginie, lecz forma, która gdy raz powsta: trwa, niezależ. nawet od mater. której nada: istnie: cieles: Przema: także za tem cel duszy, połącze: się ze sam. z Bog: Wtedy jest prawdą: że także wprost od Boga pochodz. skoro wprost do niego zdąża. Qualis ē finis, tale oportet esse principiū. –

Dobrze S. Tom: Finis rei respondet principio ejg; tunc enī res perfecta ē, cū ad primū principiū pertingit v. per similitudinē v. quocunq mo. Finis aute animæ hum. ē ultima ejg perfectio ē q. per cognitionē ē amorē transcendat totū ordinē creaturaz ē pertingit ad primū principiū q. Deg ē. Igitur a Deo habet proprie suæ originēs principiū. (Contra Gentil II. c. 87. n. 5)

Należy tu stano: dwie praw:
a) że dusza nie istnie: przed powsta: ciała gdy Bóg ją stwarz: dla ciała osobn:
b) że dusza w chwili stworze: swego wlana jest w ciało: creando infundit ē infundendo creat)

Podob: argum: że dla racno: i nieśmiertel. duszy wypada: aby Bóg bezpośred. ją stwarza. napotyka: i innych pisar. n. p. S. Bonaw:
(in II Sent. Dist. XVIII. a. 2. q. 3. resol.)
Zob. także Hieron: contr. Ioan. Hieros. n. 22.

—

Błędny Kreacya. wygłos. filoz. Frohschammer w dziele (Ueber d. Ursprung d. Seelen) jakoby rodzi: w chwili aktu generacyj: stwarza. duszę dziecka, przez siłę stwórcz, daną im w tym celu od Boga. Pomijając inne trudno: które wmowna się naprzeciw tej hypot. wystar. wspom. że według poważniejszych zdań: teol. Bóg nie może swej siły stwórcz. komunik: żadn. stworz: Musiałby bowiem Bóg [illegible] porow: żeby stwórcze zdolnie stwore. jakie było Bóg: i stałoby się bezwzględ. źródł: bytu dla inn: stwor.

Ważniej: trudn. podnosz. przeciw Kreacya: są te mniej więcej:
1º Człowiek rodzi: człow: że zaś człow. składa się z duszy i ciał: przeto wypa: żeby cała natura pochodzi: od ojca, inaczej: nie byłby: on ojcem komplet. człow.

Odpow: S. Tom: Licet anima rationalis nō sit a generante, unio tamē corporis ad eā ē quodāmō a generante (Quaest. disput. de Poten. q. III. a. 9. ad 19)

Człow. powst: przez połącz. się duszy z ciał: przygoto: więc materyi i umożli: duszy nowej połącz: się z tą mater: jest tak ważny i decydujący: o istnie. przyszł. człow. akt. że stwór. (rodzic: może rzec, że mu dali życie.

2-a trudność (Jeżeli ciało pochodzi przez naturę rodzic. a dusza przez stwórcę, to człowiek nie będzie miał jednolit. bytu, esse, bo dusze tak różn. przyczyn jak Bóg i człowiek nie mogą wydawać jedn. bytu lub jedn. jestest.

Trudność rozwiąz. S. Tom: - creans dat esse animae in corpore et generans disponit corpus ad h. q. hujus esse sit particeps per animam unitam (Qq. disput. de poten. q. III. a. 9 ad. 20)

Zob. ~~także~~ Contra Gent. II. 89. Quum igitur omnes virtutes naturae activae comparentur ad Deum sint instrum. ad primum et principale agens, nihil prohibet in uno et eodem generato q. est homo, actionem naturae ad aliquid hominis terminari et non ad totum q. fit actione Dei. Corpus igitur hominis formatur simul et virtute Dei quasi principalis agentis et primi, et etiam virtute seminis quasi agentis secundi; sed actio Dei producit animam hum. quam virtus seminis producere non potest, sed disponit ad eam. -

3a trudność: Dzieci podob. są do rodziców nie tylko z ciała, lecz i z przymiot. ducho.

Odpo: S. Tom: Dicend q. ipsa dispositione corporis sequitur dispositio animae ration.: tum quia anima ration. accipit a corp. tum quia sec. diversit. materiae diversifican. et formae. Et ex h. est q. filii similantur parentibus etiam in his quae pertinent ad animam, non propter h. q. anima ex anima traducatur. (Qq. disput. ib. ad 7)

Gdyby rzeczywiście dusza z duszy się rodziła, musiałoby zawsze być do niej podob. - inny jedn. doświad. że tak nie zawsze, nawet dość rzadko się zdarza. -
Druga uwaga: Bóg stwarza dusze odpowiednio do formującego się ciała.

4a. trudność. zachod. co do czasu, w którym dusza łączy się z ciał:

Schol: że przytka. S. Tom. że dusza dopiero wtedy
wstęp: w ~~formę~~ ciało dziecka gdy to już jest w jakiś sposób
uorganiz. Bo dusza, mówi: z Aryst. jest actus
corporis, dopóki więc nie masz ciała, nie masz
duszy. Że jed... zaraz od pierw. chwili poczęc:
tworzy się zarod: (embryon), któr: nierozwij.
żyje, utrzym. schol. że przez akt rodzic: przeniesi:
w zarod: pierw. wegetat: (anima vegetabilis)
który w miarę jak embryon rośnie, zastąpio:
jest duszą zwierzęc: (anima sensit.) nasein.
i ta drug: dusza znika, gdy wstęp: w ciało
dusza rozum. stworzo. przez Bog:
Contra gentil. II. 89. Nō cu anima corpori
unicatur ut forma, nō unitur nisi corpori,
cujq ē proprie actq. Ē aute anima actq
corporis organici. Nō ē igitur aute organi-
satione corporis in semine anima actu,
sed solū potentia s. virtute... Anima
igitur vegetab. quæ primo inē quā embryo
vivit vita plantæ, corrumpitur ē succedit
anima perfectior, quæ ē nutritiua ē
sensitiua simul ē tunc embryo vivit
vita animali, hac aute corrupta succedit
anima rationalis ab extrinsecus immissa,
licet præcedentes fuerint virtute seminis..
Inni znow: uczeni odstap: od S. Tom:
twierdz. że zaraz w chwil: poczęc: która
organ. schodzi się z chwi: zapłodz. dusza
jest stwor: i połącz: z orgyn. chociaż niedostrzeg:
pierw. zarodk. Tak kol. i dziś: wielu idz.
za S. Tom. inni obc zda: mają za różnicą
prawdopod: zdaje mi się, że tylko drug:
a) odpowie: dzisiej: stano: wiedz: fizyol:
b) ma za sobą wyższe ✗ prost: rozumo:
c) ma ze sobą tradyc.

Nad pierw. 2 punkt. nie potrzeb. się rozw.
długo –
w do tradycy: Więkrz: ojców Kościo: greck:
Bazyli, Grzego: z Nazianz: Ceremy a nawet
ci z nich którzy przyjmo: preexyst. dusz, tylko
przeciw: że dusze stąpi: w ciało mało. w
pierw. chwili poczęt:

§ 3. O preexystencyi dusz

Wielu filoz: utrzymy; że dusze zosta: stworzo:
przez Bog: ale przed niepamięt. czasem a dopiero
następ: czy za karę czy z rozporząd. boski.
Opatrzno: łączą się z ciała: Wytożył: dawniej
w histor. filoz: teoryę Pitag. i Empedo:
a w tych wykła: antrop: (Rozd. I. § 2)
nauk. Plato: o preexyst. dusz i ~~kary~~ expiacyi:
pielęgnuje. na ziemi po przez ciała odpowiednio.

Z chrześ. filoz: pierw: ~~wykła~~: preexy:
dusz Orig: racz. z Aniol: wszystk. dusze
zostat: stworzo. przez Bog: a ~~przez~~ za grzechy
swoje strąca: w ciała, aby tam pokutow:
Później nadali tej nauce niektórz. mężo:
umiark. form. że nie za grzechy swoje,
dusze odrazu po stwor: stąpi: w ciała
bez albo z własn. woli albo z rozporzą: boż:
Jednak: ani w pierw. ani w drug. form.
~~A~~ preexyst. dusz nie była tolerow: w
Kości: Nauk: Oryge: zosta: potęp.
w Concil. Bracharensi XI. w r. 563
a następ: na V Sob. Konstan: umiarkowani:
zaś forma jego zosta: wyklucz: przez Leona
W. gdy pisze (epist 15 lub 93): Cath.
fides constanter praedicat atq veraciter,
q. anima hom. priusqua suis inspi-
raventur corporibus, non fuere. –

Takie było powszech. mniem. OO. Kośc.

Greg. Naz. or. 37. c. 15: Timeo ne quis stulta sententia complectatur, quasi anima prius jam quodam in loco vixerit et postea in corpus tanquam in carcerem conjecta fuerit... hæc sententia nesana est et eccl. traditioni repugnat.

Podobn: Hieron. contr. Rufin. II. 2. Theodoret. Hæret. Fab. V. 9. Lactan. Instit. III. 18 i t. d.

Nie należy się zatrzymy nad teor. Plat. i Oryg: gdyby w nowsz. czas. Kant i Schelling a nast. rozmai. spirytyści nie byli odnowi: dawne i bieda, jakoby polyst dusz w ciele był kara za daw. grzech. Zdaje się, że tak wystep. wytłum: cierpie: rodza: ludzk: zwła: w stanie niemowl: który jeszcze nie dopuścił się żadn. przewinie:

Odpow: ne to samo jedno i to samo S. Aug. de peccat. orig. contra Pelag. et Coelest. c. 31: Neque enim, sicut nonnulli sed Platonicos opinantur hoc unicuique infantis animæ redditur quod ante istam vitam sua voluntate commisit, cum haberet ante hoc corpus vel bene vel male liberum vivendi arbitrium: cum Paulus Ap. apertissime dicat, nondum natos nihil egisse boni vel mali (Rom. IX. 11)

Wszto: ~~trudno wyobr~~ albo dusze w swoj. przeczyst. nie nie sob. albo coś sob: Pierw. położ. zgoła sobie wyobra: nie można - jest w każd. razie bez rozum. cele - potem zaś zgrzeszy: a za to pokut: trudno zrozum. dla czego nic zgoła nie pamięt, z dawniej. żyć. a pamięć ta ~~była by bardzo~~ potrzeb: bo bez niej kara lub oczyszcz: w tem życiu nie odnosi żadn. skutk

Leibnitz: Dusze wszystk. rosła: stworzo naraz w Adam. (Theodicée p. 527 ed. Erdmann) ale zawsze w jakiemś ciele organizow: w niem L. odwołu. się wszystk. do Adam. Mallebranche'a Bayle'a i wielu innych, ale co dziwniej - nawet do obserw. mikroskopii. Leeuwenhoecke, który pierwszy żeda. ludzk. pod mikrosk. ... dostrzegał.

Ale zawsze dusze ludzk. istnie: en âmes sensitives ou animales, douées de perception et de sentiment, et destituées de raison; et qu'elles sont demeurées dans cet état jusqu'au temps de la génération de l'homme à qui elles devaient appartenir, mais qu'alors elles ont reçu la raison; soit qu'il y ait un moyen naturel d'élever une âme sensitive au dégré d'âme raisonnable (ce que j'ai de la peine à concevoir) soit que Dieu ait donné la raison à cette âme par une opération particulière ou (si vous voulez) par une espèce de transcréation. (p. 527)

Wolff poprzestaje: ... stow: ... że Bóg 7° dnie odpoczął.

Odpow: że Bóg pierwsz utrzymu: świat i ciągle nim rządzi, co także porówna ... zgadza się z jego odpoczynk.

Rozd. VI.

O nieśmiertelności duszy

Nie masz kwestyi, która by również z bliska obchodz: nas: również głębo: sięgał: do tajń: jego życia, również ściśle i nierozerwal. łącz. się z jego najdroższ: interes: Wmówmy w sieb. że dusza nasza ginie po śmier. ciał: a zaraz odmienimy bieg naszych myśli, cel nasz: prag: sposób ~~całe~~ życia nasze: Stąd pięk. Pascal: L'immortalité de l'âme est une chose qui nous importe si fort, et qui nous touche si profondément qu'il faut avoir perdu tout sentiment pour être dans l'indifférence de savoir ce qui en est.

—

Mówiąc, że dusza jest nieśmier. rozumiem. że nie może przest. istnieć. Może zaś rzecz jako przest. istnieć dwojako: albo przez rozkład: corruptio, gdy się rozpada na swe: części. składow: albo przez ~~zupeł~~ unicestw. gdy nic z niej nie zosta: Pierw: sposob: każd. rzecz stworzo. istnie. przesta: gdy jej forma porzuca materyę: drugim sposob. przestałaby istnieć, gdyby Bóg cofnąw: swoję wszechmoc, która wszystko utrzym: i formę i mater: wtrącił na powrót w nicość, skąd wydobył je Swoj. wszechmo. słow. Ponieważ unicestwienie (annihilatio) nigdy nie ma miejs. w porządk. obecn. rzecz: wyjąt. kam się zająć jedy: ~~rozkład~~ rozpada: rzeczy na części, z któr. powsta: Tak zwana śmier. czy rozkład: człow. podpad. prawu śmier. tak samo, jak wszyst. inne stwor: gdy dusza wytargną się z ciała: gdy jego forma subst. porzuca mater. swą;

Chodz. Widać już z tego zwykł. pojmowa. wszystk: że forma z natur: swoj: dalej wszystk: się nie może. Forma nie istnie: się z części innych, czy fizy: czy metafiz: jest albowiem pojedyn. przeto wszystk: nie dopuszcze.

Tu jednak schol: odróżn: od sieb. 2 gatun: form subsisten: takie które gdy, razem ze stworze: a takie, które przetrwa: wszystk: stworz. cz. habentes esse. cz. nō habentes esse

Tam te są corruptibiles, znikome, ale tylko pr accidens, podczas gdy te są subsistentes, a zatem nigdy nie znika:

S. Tom: „Ipsa forma pr se corrumpi nō pō, sed pr accidens corrupto cōposito corrumpitur in quantu desinit esse cōpositi q. ē pr formā, si forma sit talis, quae nō sit habens esse, sed sit solū quo cōpositū ē. Si autem sit aliqua forma, quae sit habens esse, necesse ē illā formā incorruptib. esse. Nō eni separatur esse ab aliquo habente esse, nisi pr h. q. forma separatur ab eo. Unde si id q. habet esse, sit ipsa forma, impossib. ē q. esse separetur ab eo. Manifestū ē aute q. princip. quo homo intelligit, ē forma habens esse in se ē nō solū sicut quo aliquid ē .... (De anima qu. unica art. 14. corp.)

§ 1. Dusza jest z istoty swojej nieśmiertelna.

Śmierć. narzędz: oddziel: się pierw: żyj. od żyją. jestest. Taka śmierć. ma narzędz: miej: w człow: gdy jego dusza opuszcz: ciał. Widzie: pocz. że śmierć. w tem znacz: jest oddziele. się formy od materyi, w które: to znacz. dusza umiera. nie może. Nie ma bowi. mater.

a sama ze sobą rozstać się przecież nie może.

S. Tom: Esse per se convenit formae quae ē actus ... Impossibile ē autem qd. forma separetur a seipsa, unde impossib. ē qd. forma subsistens desinat esse (1. p. q. 75. a. 6)

I stwierdz. to przykła: Być okrągł. należy do isto: koła a przypadk. (per accidens) znajduj. się w metalu; metal nie potrzeb. być okrągł: ale koło zawsze nim być musi. Tak samo dusza, nie złożo. z części; jest forma i niczem innem, a że jest substan. myśląc: jest także formą istniejąc: Byt więc należy istotn. do jej natur. Mogła nie być stworzo. a zat. nie być, może być przez poteg. zewnętrz: ~~obecn.~~ w niwecz, ale będąc akt. będąc istnie: nie może mieć w sob: żadn. pierwiast. rozkładu. nie może mieć w sob. żad: siły, za pomocą któr. przestała by ten być czem jest a stałaby się czemś inn.

Te jedn: uwag: tyczą się każd. formy, trzeba jeszcze wykaz: że dusza nie może zgin: przez rozkład: ciała, w któr. ona przeby: tak jak giną form. zwier. lub roślin.

Aby tego dowieść, trzeba zwróć: uwagi na funk: duszy. Pomija: funk: wegeta: które ma ona wspóln. z roślin: dusza spełnia pewn: funk: napotyka: w organiz: zwierzę: jak czucie i ruch samoist: ale ma także inn: wyższe, jak myśle: któr. nie napotyk. w zwierzę: I tu podstaw. różnic. międz: ~~zmysłow.~~ duszą a. poznaw. a rozum. poznaw: Obie władze w tem się schodz: że za ich pomocą dusza pozna: jakieś przedmiot: ale gdy

zmysło: poniew: jest najpierw. zależy od ciała i w niem całe zmysł: swoje przeciw: poniew. rozum. jest wolne od niego różne.

Cnocie bow. które jest drugi. zmysł. wraże: zmysło: i poniewa: zmysło. nie jest akt. życia duchow. lecz wspólny akt. duszy i ciał. ory: całego ustrój. chociaż ciało nie może inacz. jak przez władz. duszy, która w niem przeby. Jakbow. od duszy ciało ma byt i życie: tak nie od niej wszystk. funk. żywot.

S. Tom. Compositum igitur ē videns, audiens ē oīa sentiens, sed per animā: unde etiā cōpositū ē potens videre ē audire ē sentire, sed per animā (Qq. disp. de Anim. art. 19)

Jednak: z tego objaśn. wida: że władza i działa: zmysłow. pierwsz: są w gran. i w natur. swoj. zależ. od ciał: a stąd destructo corpore, destruuntur potentiae sensitivae (S. Tom.). Teraz zaś mówi: że władz. zmysło. wszelk: w duszy ucześć. po śmierć. to tylko in radice — nō quiā sint actu in ipsa, sed quiā anima separata ē talis virtutis, ut si uniatur corpori, iterū pō causare has potentias in corpore, sicut ē vitā.

Zupeln. inacz. ma się rzecz z rozum. Nieroshpl: w ustroj. on także potrzeb. pomo: ciała ale jest wyższe: dzielnieg, w jak: rzeczy:

S. Tom: Corpus requiritur ad actionē intellectus, nō sicut organum, quo talis actio exerceatur, sed ratione objecti; phantasma enī cōparatur ad intellectū, sicut color ad visū (1 p. q. 75 a. 2. ad 3)

Ta zaś zależno: pod względ: przedmiot. który się rozum. uczy rozum, nie jest zależno.

wynika z natur. duszy, lecz z jej położ. w ciele

Intelligere cū phantasmate ē propria operatiō animæ, sec. q. corpori ē unita 1. p. q. 75. a. 6. ad 3

Ale gdy dusza ciało rzuca, zacho: dusza władz. rozum: a będz. je wykony. doskonal. sposob.

separata autē a corpore habebit aliū mū intelligendi similē aliīs substantiīs a corpore separatis (tamże)

Dante:

A gdy Lachezie przędzy już nie staje
Dusza się z więzów wyswobadza ciała
Unosząc z sobą treść ludzką i boską.
Władze umysłowe naonczas niemieją
Natomiast pamięć i rozum i wola
Bystrzej daleko niż pierwej działają
(Czyściec Ks. 25)

2

Wykaz. że dusza nie ma w sob. żadn. czyn. ~~pierw.~~ rozkładow; że ma w sob. byt i życie, któr. one ciału udzie: a co ma życie w sob: nie może zginąć, bo nie może rozłączy. się z sem. sobą

Quidquid enī tale ē, incorrupt. sit necesse ē ac pr h. interire nō possit, quia nihil se deserit (Aug. de immort. anim. c. 8, n. 15)

Dodajmy pragn. nieśmiert:

Każd. pragn: Tdący się z sposob: pojmow: bo bez pojmo: nie wiemy czego pragn. Zwierz: pojmu: tylk. to co pod zmy: podpa: co w tej chwi: i przestrz: się zjaw: dusza ludz: wszystk: pojmu: sposob: ogóln: nawet wszystk: przedmiot: wedł. niezmysłow. sposob: Pragn. więc tym sposo: któr. i pojmu: a że może podnieść: się do pojęć: bytu ciągl. trwając: więc i dla sieb: taki byt pojmu:

Unūquodq naturaliter suo mō esse desiderat. Desideriū aute in rebq cognoscentibq seq. cognitionē. Sensq aute nō cognoscit esse nisi sub hic ē nunc. Sed intellectq apprehendit esse absolute ē sec. oē tempq. Unde oē habens intellectu naturaliter desiderat esse semper. Naturale enī desideriū nō pō esse inane. (I. q. 75. a. 6 corp.)

—

Nie ma także żadne: powod. które by mogły duszę o śmier. przypra. Te powod: mogły by tylko być albo w rozkład. się ciała albo w jak: potęd: obraca: duszę w nicość.

Co do ciała już wspom: że rozkład: tylko tak. formy substan: niszczy, któr. całe działa: jest w obrębie ciała. W tak. razi: forma gin. pr accidens – bo ona o tyle tylk. jest, o ile przez nią jest ciało. Ten los spoty: pierw. wegeta: ~~dusze~~ w roślin: i dusz zwierząt. Ale dusza ludzk. ma tyle

władz i sił, któr: ani nie ma potrzeb: do utrzym:
przy życiu organ: ani nawet jemu udziela:
być mogą, choć jego obecno: jest zewnętrz:
warun: aby się objawić: Gdzie zaś zosta:
tyle władz, tem i podmio: tych władz pozo-
stać musi.

Mogłaby więc tylko jak: potęg: zamę:
obróci: dusze w nico: per annihilationem.
Tą potę: może tylko być Bóg, bo tylko
ten, co wywoła: byt z nico: może go znow:
w nico: wtrą: To jednak zgoła jest niemożeb.
a) Naprzód B. nie niszczy nic z tego,
co sob: Bez zosta: każd-nemy przyrodzo:
istnie: i przymio: któ: jej nad: Jestest:
zaś, któr: mają rozum, przypad: byt ciąg:
bo ciągl: ma jedn. i wiedz. o tej jedno-swoj:
D. Thom: Deus qui ē institutor naturae, nō
subtrahit rebus q. ē propriū naturis earum;
ostensū ē/ente q. propriū naturis intellectua-
libus ē q. sint perpetuae; unde h. eis
a Deo nō subtrahitur. (Contra Gent. II. c. 55. n. 13)
Należy tu rozróżn. istnie: i sposób istnie.
Materyi jest właśnie istnie: to też
zawsze istnie: w inne. w tej sam. ilości
ale nie jest jej właśnie. aby była ciągl: w tym sam. kształt.
pod tą sam. form: Dowiad. nas uczy, że
ciągło: w jed. organ: bezustan: z niego
wycho: a w miar. jak ~~zastępu~~: wchodz: w jej miej. mater.
now: Jest ciągł. rota: mater. w przyro.
Z tego sposob. istnie: mater. wynik. że
i form: któr: chwilo: ją skupia: pod sob:
tylk. do czasu istnie: gdy spełni: swoje
zada: Stąd jakkol: form: byłoby właśnie:
być zaw: gdy tylk. rozwar. się jej natur:
to per accid: musi ona giną: bo ona nie
ma siły w sob. aby ciągł. tę sam. mater:

33
55

przy rob. zatrzym. ~~Pyta~~ Nast: więc, czy form. wzgle
istnie: może: ~~skier. się z drug.~~ materyi odpowi: że może przy przez wzglą.
na sieb: nie może przez wzglą: na mater: któr.
pod nią się mieści. Teże: więc wzgląd na nią i
wzgląd na mater: jeden jest, to jej natur: jest
istnie: t. do czas: jeżel: zaś wzglą: na nią
dalej sięg: niż wzglą: na mater: czy: jej:
jej dział: jest czemś wyż: niż dział. na
materyi: to jej nie będz. natur: gdyż raz.
z mater: Nie zgadz: by się to z mądr: Stwór. i Prawd:

b) Ale ani dobr. Stwór. na to nie zezwa.
Człow. prag: być uszczęśliw. a to prag: nadane
mu jest od Stwór. Stąd August: Omnia
bonum appetunt.

Zad. człow. nie może być nieuszczęśl:
August: Beate certe omnes vivere volumus
neq quisquam est in hoc genere qui non
huic sententiae, antequam emissa sit, con-
sentiat. (de mor. Eccl. c. 3. n. 4)
Nie potrze: jedna: dowodz. że w tem życ:
nie może być zupeł. uszczęśl: Raczej w tem,
że nam. najwięk: uciech. znijsto: tylko do
czas: nas zadaw: gdy zbyt długo: trwa, staje
się ciężk: Pot. ta prag: któr: w tym życi:
zgo: nie potrafi: wypeł: pragnie: praw:
dosko: przyjść: miło: i t. d.

S. Aug: Si pecora essemus, carnalem vitam
et quod sec. sensum ejus est, amaremus; idque
esset sufficiens bonum nostrum et sec. h. cum
esset nobis bene, nihil aliud quaereremus.
(De Civit. Dei XI. c. 28)

Przypomnien -

Pragnie: uszczę. a żadn. możno. dostąp.
go sprzeciw. się zarówn. dobro. jak mądr.
Boż: D. Tho: Contra rationem sapientiae est
ut sit aliquid frustra in operibus sapientis (Contr. Gentes III. c. 69. n. 2)

Jeśli zaś w przyszł. życ: mamy dostąp. tej szczęśl: któr. na darem. szuka: na ziemi, powinna być największa – a przez najwięk. dobro to rozumię: które zaw. jest do sieb. podob: i zawsze to samo – tylko takie dobr. wystar. człow. może – a nie byłoby najwięk. dobr: gdyby z niem łącz. się obaw. że kiedyś usta:

S. Aug: nemo pō confidere de tali bono, q. sibi eripi posse sentit, etiamsi retinere i. amplecti q. voluerit. Quisquis aute de bono, quo fruitur, nō confidit, in tanto timore amittendi beatq esse quî pō?

(de mor. Eccl. I. c. 3. n. 5)

Objek. rob. niektó. że mam. wiele pragn. które nie urzeczywistn. się w tem życ: n. p. pragn. dług. życ: lub boga: i t. d.

Odpow: nie chodzi o szczegół. dobr. lecz o fakt które by szły natu: ludzk. wypełn. Wiado: że nie inszy: owych dobr. specyal. za tak. poczyty. Zresztą owe specyal. pragn: pochodz. z ogóln. pragn. zupeł. szczęśliw:

D. Thom. Oīs homo naturaliter vult beatitudinē. E ex hac naturali voluntate causantur ōes aliæ voluntates, cū quidquid homo vult, velit propter finē (1. q. 60. a. 2 corp.)

c) Człow. ma w sob. popęd do doskonał: nie ciągł: czy w porząd. moral. czy teoret. ta doskona: w żadn. sposób. w tem życ: osiągan. być nie może.

d) sprawiedl. Boża wymag: życ. przyszłe
Wiel: cnót nie odbie: w tem życiu przynależ. nagrod. wiele zbrodn: nie odbier: kary,

należą: by więc powie: że albo Bóg nie jest
sprawied: cz. co na jedn. wych: że Boga nie
ma. Bo jeśli Bóg jest, musi być sprawiedl.
a jeżeli w tem życ: nie zawsz. wymierz. sprawie:
musi być życie przysz. gdzie: uzupełn.
to czego nie dostał: sprawie: jego w tem życ:
Z tem. sposob. który. można dowodz: sprawiedl.
Boż: wystar: przyto. jeden – drugi argum.
S. Tom.

Ad perfecta Dei bonitate ptinet q. nihil inordinatu in rebs relinquat: unde in rebs naturalibs videms cōtingere q. oue malū sub ordine alicujs boni concluditur... Cū igitur acts humani Divinæ Providentiæ subdantur, sicut ẽ res naturales, oportet malū q. accidit in hum. actibs, sub ordine alicujs boni cōcludi. H. aute cōvenientissime fit p. h. q. peccata puniantur: sic enī sub ordine justitiæ, quæ ad æqualitatē reducit, cōprehenduntur ea quæ debitā quantitatē excedunt. Excedit aute homo debitū suæ quantitatis gradū, dū voluntatē suā Div. voluntati præfert, satisfaciendo ei contra ordinē Dei: quæ quidē inæqualitas tollitur, dū contra voluntatē suā hō aliquid pati cogitur sec. Dei ordinationē. Oportet igitur q. peccata hum. puniantur divinits ẽ eadē ratione bona facta remunerationē accipiant (Contr. Gentil. III. c. 140)

Można takż. dowodz. potrzeb. kary i nagro:
z tego że człow. jest istot. zależn... a każdy
grzech jest to robić się niezależ. od Bog.
To jedn. jest wywróć: równow: moraln. porząd:
bo człow. potrzeb. ciąg. nawet do złych swoje.
swoich, pomo: boże: nie może ani na chwil: być bezwięc.

Twierdz. Stoik. że cnot. jest najwyż. nagr. oraz Kanta, że należy być cnotl: bez wzgld. na karę lub nagro: nie dowodz. nie przeciw nieśmiertel.

Tak samo pomyśl: Kwerd. dla niego piekło musi być wieczne – bo że nieb. jest wiecz: o to ludz. się nie gniewa:

e) Ponad. moral. wyma: koneć: jako należy: bodz. życie wieczne – że zaś każdy czł. doskona: nigd. waże: ponad: moral: bo bez niego życ: ludzk. jest niemożeb. przeto niepod przypuś. żeby ludzk. obracz: się w iluz:

Objekcye

1°) Forma może tylk. być w rzeczy – zatem dusza może tylk. być w ciel. i ginie raz z niem

2° Duny przezna. jest być złaczo: z ciał.

3° Dusza zaczyna być z ciał. więc z niem i ginie

4° Dusza ma początk. musi zatem mieć i koń. –

5° Myśl, że mamy zaw. żyć jest przeraża. Kto nad nią dłu. się zastano. woli oczyw. nie być – z wiekiem ludzi nie warto aby żyli wiecznie – (Büchner)

Uwag: nad histor. rozwoj:
~~pojęc:~~ idei nieśmiert.

Od ka: filoz: zacz: się zajmow: los: człow: po śmier: napotyk: dwa przeciw. sob. kieru: które jak przed wiek: i dziś. jeszcze dziel: umy: na dwa obozy: jed: wita. dowieść, że z śmier. całe wszyst. się kończ: drudzy, że dusza, jeśli w tem życ: człow: speł: [nanej:] założo: przez Boga obowiąz: ~~wspólny~~ [żyje dal.]: życie: osob: a sposob. doskon. i nagr: nie ma ziemi, bo wolna już od ob: warunk: próby i ucz. zmie: przeby: owe i sam. źródł. życ. i praw. Dwa te kieru. idą obok sieb. nie przejed: walcz: zacz: Przypatr: się pierw. który: nega: życ: przysz: duszy.

Datuje on mniej więc: od Demokr. ojca materyal: lecz i dawniej: niektó. i spotkani jemu naucza: a ~~od najwyż: doskon: dyalekt. doprowadz:~~ duszy ~~[illegible]~~ ~~[illegible] zac.~~ z czas. jeden tylko ~~został przez~~ Lukr: w poem: ~~de rer. natura.~~ przypomnia: wnet nowy pierw: ~~Lunez [illegible] dla mater: nie mar~~.

Cyc: Si cor aut sanguis aut cerebrū ē animus, certe quoniā ē corpus, interibit cū reliquo corpore; si anima ē fortasse, dissipabitur; si ignis extinguetur; si ē Aristoxeni harmonia, dissolvetur. Quid de Dicaearcho dicā qui nihil omnino animū dicat esse? His sententiis omnibus nihil post mortem pertinere ad quemquā potest.
(Tusc. I. c. 11)

Materyal: Demokr. powtór. Epikur a z ~~najwiek:~~ ~~eleg. wdzięk:~~ i dyalekt. zgrabno: wytwory: najświet: przedstawi. materya: Lukrecyu w poema: de rer natura. (III. v. 418–842)

Odrzucał. dystynk: jakoby robili ~~[illegible]~~ [niektó. filoz.] międ: ~~nie:~~ duszą a duch: pierw. mniemając być śmiert. a drugie: przypisuj: nieśmiert. dowodzi Memmiusowi że anima i animus jedno rzecz i że oba umiera:

W dusz: swoich wywo: zestaw: Lukr: wszystk. możeb. argum: przeciw istnie: nieśm. duszy a nowi materya: nic do nich nie doda: nawet temi sam. słow: powtarza: n.p. owe wiersze

v. 446. Praeterea gigni pariter cum corpore et una
Crescere sentimus pariterque senescere mentem

lub v. 525 Denique saepe hominem paullatim cernimus ire
Et membratim vitalem deperdere sensum:
In pedibus primum digitos livescere et ungueis
Inde pedes, et crura mori; post inde per artus
Ire alios tractim gelidi vestigia leti:
530 Scinditur atque animae quoniam natura, nec uno
Tempore sincera existit, mortalis habendast.

—

Teorya Lukr. ~~...~~ wyznaw. także Plin. star: który zdan. swoje o przyszł. życiu duszy tak wyraz: Deus nec post mortales aeternitate donare aut revocare defunctos. (Hist. nat. VII. c. 55)

Argum. Lukr: powtorzy: materyaliści: czy to Encyklop. i Woltery: w przeszły. wieku, czy naturali: i lekarze niektó: w nasz. czas: jak Büchn. Moleschott, Vogt i t.d. Tak samo ci wyszł: z lewicy Hegla: który przeszedł w skraj: materya: jak Ruge, Strauss, Feuerb. i t.d.

Nie tylko materya: należą do tego negacyi nieśm. lecz także wszyscy pantei: Już Stoi: utrzymy: że dusze po śmier. znikają: czy w przyro. czy bóstw.

Tak samo neoplatoń: zwłaszcz. Plotyn nauczał: że dusza przez mistycz. kontempla. dochodz. do przenikn: pojedyńczo: ἅπλωσις, do stanu w któr. nie będz. sam podmio.

ani poprzednio . jedno dusza zleje się w jedno z Jedn. czyli Absol. rozpłyn. się w Nim i utraci indywidu. swoję.

Także ~~wiele~~ niektór. myśli. chrześ. jako dorbo...: do takie: umieszcz. duszy w Bogu albo używa. słów które mogą tak być tłumaczo.

Stary neoplat. panteiz: ~~odsiedr~~ nowo. pantei: zwan Szelling. i Hegelic. prawią o palingenezie czyli ~~odrodz~~ nowo narodz. się duszy w Bogu, co jednak nie jest niczem inne. jak rozpłyn. się osob. ludzk. w absolu:

To samo utrzymywa: w Fran. ~~niekt.~~ Saint-Simoniści i niektórz. inni socyali: ~~np. Pierre Leroux~~ x

Z drug. strony wiara w nieśmier. duszy była i przetwarzają: w sobie stanowięt. a po nastaniu chrześ. zosta: podniesio. do godno: prawdy nie tylko przyrodz: lecz i objawio. –

–

Napotyka: jej jako wia: relig: praw. u wszystk. narod. starożyt: ~~by~~ Egipcyja: umiesz. ludy semic: Persow: mają ją za organ integral: swoj: relig: a życie po za grob: wypisuj: głęboko: znam: na ich urządz: społecz. i polit.

Tak samo stary Indo: zanim spekul: filoz: poźniej: bramin: a bardziej jeszcze budyz: nie zastąpi: wiary w nieśmier: duszy ~~wiarą~~ alemieniem się jej z substan: bożą lub rozpływ. w niczem.

Ta powszech. wia: występu: tem siln: im więk. stoi narod na uszlachetni: cywili: takie jest wszelkie pokazu. argum.

Niektórz. przyjd: jak Spen: chcieliby ~~tak~~ fenom. powszech. tłumacz: przez sny, które nieraz drażnią. Animizm –

W filoz: Greckiej: przekon: o nieśmierć. duszy od najdawn czas: istnia: nie tyl. w mister. relig: lecz także w szkoł. filoz:

Ono jest pomnik. u Pitagor: jak wspom. w histor. filoz: a przez Sokr: i jego uczniów: zostało podniesio: do jasno. filoz: przekon: Dzieło. ono najpięk: i najznakomitsz. w Fedo: którego nie można pomin. gdy mówi się o nieśmiert. Cała bow. teor. nieśmiert. duszy nie tylko po raz pierw. została wszechstr. w nim wyłożo: lecz histor: tej teor: jest po więk. części. tyl: komen: do Fedon:

Wszystk które w czas: następ: czy dowodz: czy przeczy: istnie: duszy po śmier. musiały wywodz. się z Fedo:

<u>Analiza Fedona</u>: Sokr. daje Ewenosowi radę, aby także umarł jak najprędz: bo filoz: powin: zawsze pragn: śmierci (V) jednakże nie wol: nie odbier. sob. życ. bo my człow. jest w tem życ: jakoby w więzien: powin. więc czek: aż ten go wypuś: któr. go więzi:

~~by~~ jest własno: Bog: nie może więc sam o sob. stano:

a gdy Ceb: odpow: że to kontr: uważać nieb. za sług: lub za własn. bog: a jedn: pragn: śmier: bo śmierć to ponieść: ucieka: od bog: któr: tu sługą: (VII)

odpow. Sokr. że tak: po śmierci. dobry będą w towarz. bogów, gdz. oczeku. ich najwięk. uszczęśliw. (VIII/5)

Wyprow. natur. dowodu ~~Sokr~~: że nadzieja Sokr: nie jest bezpodstaw.

W istoc: śmierć jest odłącz: duszy od ciała: (IX) Filoz. zaś szczególn. wznosi: ciało a duch między sobą nie nalepi. zmysła: ciele: lecz światło duszy (X)

Postępu. więc filoz. jak gdyb. nie miał ciała i oczyść, że tylk. ciało mu przeszk.: aby dojść do doskon.: wolności i rozu.: Rozum. więc, że mu wypa.: wstąp. się z nim t. j. umrzeć: (XI)

Rozstaw. się z ciał. nie dusza staw. niedzie.: że bez. widzia. to, ~~czego~~ co w połącz.: z ciał.: tylko wtedy: widzia.: gdy o ciel. zapomniec. Tej dz. więc czyste do wyst. mieć: (XIII)

Kto nie ma tej nadz.: komu żal umier. ten nie jest filoz.: ten nie umie gardz. zmysła. ani oddaw. się poznaw.: praw. ten pewn. przyjąć. w uczucie. i władz. ciebie. ciałem. Ale tyl. filoz. może być prawdz. cnotli.: a cnota, któr. jest oczyszcz. duszy: jest jedy. środk. aby po śmier. w drug. życie być w towarz.: bogów. (XIII)

Zaczyna się 2a część (XIV–XXXIV)

Na uwag. Cebesa, że rozumo.: Sokr. przypuszcz. z góry dalsze życi. duszy. Sokr. odpowi.: teor.: metempsycho.: której podsta.: metaf.: jest że z życ. rodzi się śmierć: a z śmier. życie – a gdyby tak nie było, toby z dwóch przeciwieństw jedno by musiało przesta. istnieć. (XIV–XVII) — I Dowód przeciwieństw.

Drugi dowód podsuwa Cebes: że wiedza jest przypomnie.: musiał. więc dusza istnieć: przed teraźn. życie – co uzupełnia Sokr. teor.: idee wrodzo.: a dochodz. do konkl.: że i dusza i idee które ona niegdy. pozna.: musiały być przed tem życ.: (XVII – XXII) — II. Dowód z przypomni.:

A na uwag. Simmiasa, że ~~ta~~ drugi dowód dowodzi może, że dusza była, ale nie że będzie: nadal. Sokr.: że należy oba dowody 1o brany z przeciwieństw drugi z teor.: przypomnie. i wrodz. ideí, łączyć w jedno. (XXIII)

Dodaje do nich Sokr. 3 dalsz. dowo.:

a) Jak ciało jest podobn. do rzeczy zmysło.: — III D.: dusza jest isto.: niezmysło.

tak duszę od niezmysł: co widać stąd, że dusza jest tak. pociąg: ~~[illegible]~~ od zmysłów:

b) dusza rozkazu: ciału, panuje: a ono jest poddane: (XXVIII) a że boskość rozkazuje: śmiertelnik: służ. wynika że dusza o tyle jest bosk. o ile ciało jest śmiert.

IV D. dusza jest panią ciała

Z tych dwóch dowod. wyprowadz Sokr. wniosek: że dusza jest zupełn. podobn. do tego, co jest boskiem, nieśmiertel: rozumn. jednostaj: nierozkładającą się a co zawsze jest to samo i zawsz. trwa w tym sam. stan. — podczas gdy ciało jest bardz. podobn. do tego co jest ludzk. śmiert. i nierozum. i wielorak. i rozsypuj. a co nigdy nie jest to samo ani nie trwa w tym sam. stan. (XXVIII p. 80 B.)

c) Ciało nawet od razu się nie rozkład: choć także jego przemiany: niektó. części jego, jak kości trwa. długo — miałożby zatem istnie: istoty, która wcale nie jest złożo: rozkład. się niepostrzeżen.? (XXIX)

V D. relatyw. trwa. ciała przemaw. za absolut. trwał. duszy

Pomijam rozpraw. o metempsych. i o przezna. duszy (XXIX – XXXIV)

Smutek: nie wszyst. przekon:

Simiasz: gdyby dusza była tylko harmo: nią podobną w ciele, przypadłaby do niej wszystk. przymiot: wyłożo. przez Sokr (XXXVI

Cebes: że dusza może długo żyć, nawet przeżyć wiele ciał, do któr. wchodzi po kolei, ale może w końcu umrzeć (XXXVIII)

Sokr. zbija objekt. Sim. dowodz. że dusza jest substan: (XLI – XLIII)

Zbija potem długo obj. Cebesa, dowodząc że dusza nigdy nie umrze, odwoł. się do wyrazu pod n° I a ~~[illegible]~~ kiedy przyjdzie na to, że dusza będąc życ: wyklucz: przeciwień: śmierci, to zaś co śmierci nie dopuszcza jest nieśmiert (XLIV – LVI)

Renta dyal: schodzi już ze sporód i ~~torów~~ przygód któ. czeka: duszy po śmierć. już to opisać ~~jest~~ różn. ajśli wszystko podzieli. Należy być ostrożn: na ziemi, aby ostać się przed trybunał: po śmierć. i wejść do tow. boz. (LXIII)

Roz. 4 ostatn. poten sposr: ostatn. chwile wszelk. mędr. –

Jaką wart. mają dowo: Plato:? Ten pytanie zajmow: się bernstana: odkąd uwłacz: się Fedonowi do ~~komentatorów~~: Olimpiodora, jedn: z ostatn. Neoplatoni: (koło r. 529) z tego kom. dowiad. się że ~~we wszyst~~ wielu Neoplat: ~~uznawało wszyst~~ znajdywa: głosu: 5 ~~dowod.~~ w dyalogu: ~~za równej~~ siły ~~i ze sposob wszys komentat. uważa: 57 argum. jedyn. za wystarcz~~:

1° że przeciw. rodzi się ze swego przeciw.

2° Teorya przypomin.

3° nierozrządzaln. duszy

4° zbijan: teor: według. któr. dusza byłaby harmon.

5° z istoty duszy

Większ: neoplat. koment. uważa: tylk. 5 4 dow. za wystar: podczas gdy Jambl. też same się przyznaw. także 2me. Olimpiod. zwrócił staranną uwagę, że nie tylk. o nieśmierć. duszy chodzi w Fed: lecz także o sprawiedl: opatrzn: która wydzie: karać. nagrod. lub kar.

W śród. wiek: dowody te mało wpływ. wywar: podobno jej nie uważ za dowodze. się uważ. gdy Marsyl: Ficin. tłum. i apostoł. Plat. (1433–1499)

Theologia Platonica de animorum immortalitate Flor. 1482 – który mniej więc. jest zda. Olimpio.

Zaczyna się odtąd bogat. polemi. i literat. o znacze. Fedo: i wartoś: i dowod: która ciągnie się aż do naszych czasów, a największ: filoz: i filol. brali w niej udział.

Cic: Tot rationes attulit, ut velle ceteris, sibi certe persuasisse videatur (Tusc. I. 30)

Obok Plat. i jego szkoły istn.: szkoła druga, która z niego wyszła, ale miała znacz. od niego się oddal.: a zwłaszcz. wszkny wpływ. wszystk. zwła: w wiek. śred. – szkoła Aryst.

Jak. było przekon. tej drug. szko. o nieśmiert. duszy?

Dawniej. ojcow. Kościoła: nie byli zbyt łaska. na Aryst.:

Justyn (?) cohort. ad Graec.:

Anat. Philosoph. – ś. Grzeg. z Nazyan.

Nemezyusz uważa: Aryst.: za przeciw. nieśmier. duszy.

To samo utrzymuj.: Neoplaton.

z nowszych Cajetanus stow. Tomista

Moshemius – Barthélemy St. Hilaire

Trendelenburg, Henri St. Martin i. t. d.

Przeciw: komentat. stawisz. Aryst.: z wyjąt. Alex. z Afrodyzy:

większ. schol.: główn. zaś Alb. Magnus i S. Tom. twierdz.: że Aryst.: miał ducha ludzk. za nieśmier.

Scoty: że Aryst. nic nie postano: jasno, ale przechyl.: się do nieśmier.

Jest jedn. wiele twierdz. w Aryst. z któr. wynik. że duch ludz. jest nieśmier. bo miał najwyższ. władz. jego, rozum, za władz. nie złożono: z żadn. zmysłow. organ. a stąd nie mają: w sob. żadn. przyczyny. rozkładu:

S. Tom. Sum. contr. Gentil. II. c. 79 broni Aryst.: przeciw oskarż.: S. Grzeg. z Nyssy

Patet autem ex premissis verbis Arist. q. licet ponat animam esse formam, nō tamē ponit eā nō subsistentē ē per consequens corruptibilē (sicut Greg. Nyss. ei imponit.) ÷

÷ W tym rozdz.: (Q. anima hum. corrupto corpore nō corrumpitur) poda: S. Tom. dziew. argum. filoz.: a w r. 55° (ks. II): Q. substantiæ intellectuales sunt incorruptibiles – podob. ich było 13 – a jeśli dodamy argum. wyzm.: któr. zbija w innych rozdział.: objekc.: przeciw nieśmier. duszy – to mamy wcale pokaźny szereg

Które dają też pewn.: iż jako rozum ludzki bez pomocy objaw. zdobyć się może. –
(de Fide orthod. II. 12)

S. Jo. Damasc.: Ja vero anima ē vivens, simplex ē incorporea substantia, corporis oculos suapte natura sensū fugiens, immortalis, rationis ē intelligentiæ particeps, organis instructo utens corpore, cui vitā, incrementa, sensū ē gignendi vi tribuat, nō aliā a se sejunctā mente habens (mens quippe nihil aliud ē, quā subtilissima ejus pars: q. enī oculus in corpore, h. mens in anima ē) arbitrii libertate volendiq. ē agendi facultate prædita; mutabilis, h. ē ejusmi quæ voluntatis mutationē subire queat, propterea q. creata sit.